Zet magazine / actuele inzichten en oplossingen voor sociaal resultaat

Z

2015

GENERATIE Z OVER DE THEMA'S VAN ZET

LENSVELT EN TONKENS OVER BURGERSCHAP ■ TRANSITIES AAN DE KEUKENTAFEL ■ PARELS VAN ZET 2014 ■ **DE KRACHT VAN STREEKNETWERKEN** ■ TOEGANKELIJKHEID IN HET JAAR VAN VAN GOGH ■ **MEER OVER MANTELZORG, LEEFBAARHEID, PARTICIPATIE EN SOCIALE INNOVATIE** ■

Inhoud

3 VOORWOORD
4 ARBEIDSPARTICIPATIE - VAN WET NAAR WERKELIJKHEID
6 GENERATIE Z OVER TOEGANKELIJKHEID
8 OVER EIGEN KRACHT EN COLLECTIEVE IDEALEN
18 GENERATIE Z OVER LEEFBAARHEID
20 ANDERE TIJDEN, ANDERE OPLOSSINGEN
24 COLUMN - LAAT TOCH LOS!
26 GENERATIE Z OVER VERBINDING
28 IN DE VOETSPOREN VAN VAN GOGH
34 GENERATIE Z OVER BURGERSCHAP
36 ZET 2014
38 TRANSITIES AAN DE KEUKENTAFEL
50 GENERATIE Z OVER VITALITEIT
52 EYE OPENERS
54 ZO ZIE IK HET - ZO ZIEN WIJ HET
56 DE KRACHT VAN DE REGIO
66 GENERATIE Z OVER MANTELZORG
68 ZO KAN HET OOK
70 RURAL ALLIANCES
71 VERS VAN DE PERS
72 VRAAG VAN HET JAAR

Colofon

Zet 2015 is een uitgave van Zet, de verbindende schakel naar een vitale, leefbare en inclusieve samenleving. Zet adviseert, faciliteert en implementeert.

Dit jaarmagazine is gedrukt in een oplage van 1500 en wordt verspreid onder de relaties van Zet bij de provincie Noord-Brabant, gemeenten, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Redactieraad: Ginette Veensma en André Megens
Redactie: Nathalie Brand, Fanny van Crey, Ingrid Dam, Frank Kemper, Wouter Schelvis en Anja van der Schoot
Redactie-ondersteuning: Anget Beelen en Marion van Wissen
Eindredactie: Buuts Communicatie
Vormgeving: Ten Bosch
Coverfoto: Carly Mendelewski
Drukwerk: Drukkerij Groels

schakel naar sociaal resultaat

Zet / Statenlaan 4 / Postbus 271 / 5000 AG Tilburg
013-5441440 / info@wijzijnzet.nl / www.wijzijnzet.nl

De activiteiten van Zet worden mede mogelijk gemaakt door subsidie van de provincie Noord-Brabant.

Provincie Noord-Brabant

Duurzame verbindingen voor de toekomst

Voor u ligt het eerste jaarmagazine van Zet. We zijn er trots op dat veel mensen uit ons netwerk aan dit eindresultaat hebben meegewerkt. In deze uitgave geven we u een korte terugblik op de hoogtepunten van ons werk in 2014, maar we nemen u vooral mee in de maatschappelijke trends en ontwikkelingen die we waarnemen of in de dagelijkse praktijk ervaren. Het hoeft geen betoog dat het sociale landschap behoorlijk aan veranderingen onderhevig is. Met sleutelbegrippen als participatiesamenleving, zelfredzaamheid, eigen autonomie, langer zelfstandig thuis, doen we als samenleving een beroep op ons aller flexibiliteit, inlevingsvermogen en professionaliteit. Maar tot hoever reikt onze rekbaarheid? Daarom in dit magazine een mooie bespiegeling vanuit de Universiteit van Humanistiek over waardigheid en het participerend vermogen in onze samenleving.
Daarnaast ervaren we in ons werk een toenemende behoefte aan een integrale(re) kijk en visie op complexe maatschappelijke vraagstukken, in de zorg én in de regio. Hierbij doel ik op de integrale vervlechting van het sociale domein in economische, ecologische, fysieke én politieke vraagstukken. Er is vraag naar meesterschap in co-creatie en participatie, zodat met een zo groot mogelijke betrokkenheid van burgers, bedrijven en organisaties een prettig woon-, leef- en werkklimaat kan worden gerealiseerd. Dat doen we graag met jong én oud. Voor nu én voor de toekomst. Daarom gaan we met de jongere Generatie Z een duurzame verbinding aan: als rode draad in dit magazine reflecteren zij op actuele ontwikkelingen in het sociale domein en daarbuiten. Lees en ervaar hoe groot hun betrokkenheid is en hoe innovatief hun oplossingen zijn. Ik hoop dat u hieraan veel inspiratie ontleent. De jeugd heeft de toekomst. Ik heb er alle vertrouwen in!

Ginette Veensma
Directeur-bestuurder Zet

ARBEIDSPARTICIPATIE

VAN WET NAAR WERKELIJKHEID

Hans Huijbers is voorzitter van de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en vicevoorzitter van de RvC bij VION Food Group. Daarnaast runt hij met zijn vrouw een melkveebedrijf. Tijdens de conferentie ‘De kracht van participatie’ ondertekende Huijbers namens de leden van ZLTO een intentieverklaring om nóg meer inhoud te geven aan arbeidsparticipatie.

Joost Manders is manager operations bij EcoSmart Nederland, een dochteronderneming van Van Gansewinkel Groep die zich richt op intern afvalbeheer in organisaties. Het bedrijf heeft al jaren een zeer divers personeelsbestand en zet sterk in op social return.

Wat drijft u in deze context?

In de eerste plaats de intrinsieke motivatie: de overtuiging dat ook mensen met een arbeidsbeperking recht hebben op zinvol werk. Daarnaast het gegeven dat in onze sector al ongelofelijk veel ondernemers hier werk van maken. Ons vak is dieren en planten verzorgen en 50% van onze echtgenotes heeft een achtergrond in de zorg. Inclusief de mijne. Wij overwegen in onze zichtstal ook aangepaste arbeidsplaatsen te creëren.

Wij vinden dat we als bedrijf ook onze sociale verantwoordelijkheid moeten nemen. Ook persoonlijk vind ik het normaal dat je mensen met allerlei verschillende eigenschappen een kans geeft. Je team moet een afspiegeling moet zijn van de maatschappij. Je ziet ook dat het andere personeel er positief op reageert en dat het bijdraagt aan het beeld dat mensen van ons hebben.

Hoe krijgen we meer mensen met een beperking aan het werk?

Dat is best een uitdaging, met 650.000 werklozen. Volgens mij moet je vooral veel aandacht besteden aan de juiste match. Er zijn zóveel verschillende beperkingen. Je moet de juiste mensen zoeken bij het werk dat je te vergeven hebt, die bij jouw bedrijf passen en bij jou. Of iemand anders, die ze misschien beter kan begeleiden.

Om arbeidsverdringing te voorkomen, moeten we ons vooral afvragen hoe we met meer mensen hetzelfde werk kunnen doen, tegen gelijkblijvende kosten. Bovendien vraagt het van bedrijven volharding en zeker in het begin de nodige begeleiding. Het zou enorm helpen als de overheid de intreding zou stimuleren door die extra inzet te subsidiëren.

Welke kansen biedt de Participatiewet?

Mensen met een arbeidsbeperking kunnen een enorm positieve bijdrage leveren aan de sfeer en beleving op een bedrijf. Maar eerlijk is eerlijk, dat beleeft niet iedereen zo. De successen zijn wisselend.

Wij ervaren dat teams met een diverse samenstelling veel hechter en stabieler zijn. Volgens mij draagt het ook bij aan de integratie die we met z’n allen voor ogen hebben. Wanneer je met elkaar werkt, leer je elkaar kennen en waarderen. Dat neem je mee naar huis. En dan is er nog de commerciële kant: als je werk maakt van arbeidsparticipatie, heb je als bedrijf betere kansen in een aanbesteding.

Waar moeten ondernemers voor oppassen?

Goed weten waar je aan begint: reële verwachtingen koesteren. Ook ten aanzien van jezelf. Het vraagt vaak meer begeleiding en dat moet je wel liggen. En vooral niet denken dat je even lekker goedkope arbeidskrachten binnenhaalt. Zo werkt het niet.

Doe het niet omdat het moet, maar vanwege de meerwaarde. En geef het echt een kans. Denk niet te snel: “Nu moet hij het maar weten”. Wees geduldig en neem voldoende tijd en aandacht. Zelf werken we met een soort buddysysteem; er is altijd iemand om op terug te vallen.

Inspirerende voorbeelden?

Een melkveehouder die een meisje met het syndroom van Down heeft opgeleid om kalfjes op te voeden. Dat is nu helemaal haar taak. En dat doet ze geweldig. Ze voelt precies aan wat haar kalfjes nodig hebben. Die man heeft nog nooit zo’n probleemloze opfok gehad. Maar ik ken ook een man met één arm die helemaal zijn draai heeft gevonden in de horeca. Heel handig geworden in de bediening, maar kan vooral héél goed met mensen omgaan.

Die kom ik gelukkig veel tegen. Zo hoorde ik laatst op een congres een gewezen vrachtwagenchauffeur spreken. Hij ontdekte na vele jaren dat hij een speciale eigenschap had. Nu heeft hij een eigen bedrijf en treedt hij met zijn verhaal naar buiten. Geweldig hoe die man omgaat met zijn stempel en er zijn weg mee vindt.

Wat is de belangrijkste drempel die we als samenleving moeten nemen?

Niet langer denken vanuit de beperking, maar wat mensen nog wél kunnen centraal stellen.

Ik zie er wel een paar. We moeten om te beginnen af van dat hardnekkige hokjesdenken en mensen niet wegstoppen. Goede voorbeelden kunnen helpen die cultuuromslag te maken. Verder werpen de wetgever en veel cao’s nog drempels op waar we deze juist willen wegnemen. Wat mij betreft verbreden we ook de focus: als wia of wajong de norm is, missen we volgens mij een kans.

Zet 2015

GENERATIE Z

Als je het niet breed hebt, moet je creatief zijn, weet David Garib (1998) uit Bakel. Hij zet zich in voor de Stichting Durf Jij?, die zijn moeder heeft opgericht voor mensen met een laag inkomen. David denkt dat kinderen daar nog zwaarder onder gebukt gaan dan hun ouders. Vaak durven ze thuis geen vrienden te ontvangen, omdat ze dat stempel niet willen. Je hoort er ook gewoon niet bij, als je niet kunt meedoen. Kinderen zijn hard onder elkaar. Samen met zijn broer en andere vrijwilligers knapt hij bijvoorbeeld kinderkamers op en organiseert hij kinderfeestjes als ouders die niet kunnen betalen. En dat zijn er meer dan je denkt! Terwijl die kinderen er ook niks aan kunnen doen, vindt David. Die hebben even goed het recht om kind te mogen zijn. Hij gaat met hun wensen aan de slag, zodat ze ook een keer vriendjes kunnen uitnodigen. Soms wordt het een waterfeest, soms sponsort Pathé een zaal in de bioscoop. En als ze de financiering niet rond krijgen, maken ze het gewoon thuis gezellig, met spelletjes en frikandelletjes. ‘Never a dull moment’ in huize Garib.
Wist u trouwens dat armoede ook invloed heeft op je hersenontwikkeling? Precies. Daarom organiseert David daarover een congres. Voor kinderen, door kinderen. Wie weet, telt het ook nog wel mee voor de opleiding aan het SintLucas waar hij binnenkort aan begint...

www.durfjij.info
facebook.com/StichtingDurfJij

“OOK KINDEREN MET MINDER GELD HEBBEN HET RECHT OM MEE TE DOEN”

Tekst: René Buuts
Foto: Tessa Spaaij

OVER TOEGANKE-LIJKHEID

OVER EIGEN KRACHT EN COLLECTIEVE IDEALEN

Fotografie: Frank Poppelaars
Tekst: René Buuts

Sinds de participatiesamenleving per koninklijk decreet is afgekondigd, leunen we meer dan ooit op de zelfredzaamheid van mensen en de bereidheid om anderen te helpen. Voor een deel is dat reëel. Er leeft een breed gedeeld besef, dat we als burgers te gemakzuchtig waren geworden. Dat we best wat meer zelf kunnen doen. Ook voor elkaar. Maar waar liggen de grenzen van die burgerkracht? Kan iedereen die nieuwe samenleving wel aan? Waar moet je als overheid zelf de verantwoordelijkheid blijven nemen? Wat mag je wel en juist niet van vrijwilligers en mantelzorgers verwachten? En wat gebeurt er als we tevéél op hen gaan leunen...?

Op zoek naar een nieuwe balans tussen verzorgingsstaat en participatiesamenleving, met prof. dr. Gerty Lensvelt-Mulders (foto, links), rector en hoogleraar Wetenschapstheorie, Methodologie en Onderzoeksleer en prof. dr. Evelien Tonkens, hoogleraar Burgerschap en Humanisering van de Publieke Sector. Beiden werken aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht, die zich onder andere richt op eigentijdse vragen rond de inrichting van een menswaardige samenleving.

>

“WAAR HEBBEN MENSEN RECHT OP IN EEN BESCHAAFDE SAMENLEVING?”

Meer logische verbindingen

Tonkens opent met het goede nieuws over de transities in het sociale domein: “Er gebeurt heel veel. Gemeentes zijn erg actief en ambtenaren vaak enthousiaster dan wij als onderzoekers kunnen begrijpen. Dat is grosso modo positief. De decentralisatie biedt natuurlijk ook de mogelijkheid om een aantal zaken beter te regelen.” Ze verwijst onder andere naar een aantal historisch gegroeide, niet zo logische scheidslijnen. Bijvoorbeeld tussen dagbesteding en beschermde werkplekken, zaken die oorspronkelijk in de AWBZ of in de Zorgverzekeringswet zaten of juist onder sociale werkvoorziening vielen. En welzijnsinstellingen die zich lang niet met zorg hebben bezig gehouden, wat eigenlijk ook niet zo logisch was. “Kortom”, concludeert Lensvelt, “men ziet kans om logischere verbindingen te maken. Het feit dat gemeenten dit zien zitten, betekent dat er op een belangrijk niveau energie en elan is. Wel zullen we daar wat tijd voor moeten uittrekken.”

Niet gratis

“Op zich hoopgevend dat er nu ook meer ruimte en aandacht is voor burgerinitiatieven”, vindt Tonkens. “Dat is weleens anders geweest. Het geeft een heel andere dynamiek. Zeker in dorpen wordt het makkelijker om vrijwilligers aan initiatieven te koppelen, omdat die zich meer bij hun omgeving betrokken voelen. In de stad is dat vaak wat ingewikkelder, tenzij je het dicht in de buurt houdt en ook daar weer een soort dorp van maakt.” Let wel, zegt ze: ook dit kost geld. We moeten vooral niet denken dat die burgerinitiatieven allemaal gratis zijn. Een tweede belangrijke kanttekening: het zijn zelden puur burgerinitiatieven. Sterker nog, meent Tonkens: “Als dergelijke initiatieven er niet in slagen om ondernemers en overheid mee te krijgen, dan houden ze geen stand en vergaan ze gewoon weer.” Zelf spreekt ze dan ook liever over maatschappelijke initiatieven op het kruispunt van burger, overheid en markt.

Kwetsbare basis

De duurzaamheid van oplossingen is sowieso een punt van aandacht. Veel initiatieven hangen aan een of twee mensen. Meestal charismatisch en inspirerend, maar na verloop van tijd soms bron van conflicten, als anderen ook ideeën krijgen over de te volgen koers. Dat breekt na verloop van tijd nogal eens op. Als die drijvende krachten stoppen of als het initiatief klapt gaan alle energie en het geld dat daar in is gestoken in rook op. Om dat te voorkomen ziet Tonkens een belangrijke rol voor organisaties zoals Zet. “Als ondersteunende organisatie moet je de gevaren van dit model vanaf het begin aan de orde stellen en duidelijke voorwaarden stellen. Die ondersteuning wordt uit publieke middelen betaald, dus het is helemaal niet raar om te zeggen: als wij hier tijd en geld in gaan steken, willen we ook meedenken over het borgen van continuïteit. Iedereen die even nadenkt, begrijpt dat zo’n kwetsbare basis niet gezond is.”

Noodzaak of nieuwe romantiek?

Het brede appèl tot participeren sluit volgens Lensvelt aan bij de tijdgeest. “Er zijn voldoende mensen die zich willen inzetten voor anderen. Na een tijd van neoliberalisme, het toppunt van individualiteit, krijgen we weer meer de behoefte om ergens bij te horen. Neem de initiatieven van mensen die bij elkaar gaan wonen om de zorg te delen en samen oud te worden.” Als ander voorbeeld noemt ze de broodfondsen: ondernemers die samen inleggen om risico’s te delen. “Dergelijke groepen moeten klein genoeg zijn om elkaar te kennen, zodat je weet voor wie je iets doet. Dat is ook de crux bij buurtzorg en andere vormen van zorg voor de ander. Het begint met kennen en door elkaar te kennen ontstaat ook meer bereidheid iets voor elkaar te willen betekenen.” We concluderen dat die groeiende gemeenschapszin goed van pas komt in de participatiemaatschappij. Het is een beetje de vraag wat er eerst was... Heeft de regering de tijdgeest gewoon heel goed aangevoeld of worden we uit noodzaak een bepaalde richting op gedwongen van wat we de nieuwe romantiek noemen? Lensvelt houdt het er op dat de huidige omstandigheden het meehelpen op zijn minst erg stimuleren.

>

“WE MOETEN SOLIDARITEIT WEER ALS WAARDE DURVEN BENOEMEN”

Grenzen aan de burgerkracht

Maar hoe zwaar kunnen we als samenleving op de burger leunen? “Vrijwilligers die via een organisatie werken, kun je nog wel beschermen tegen overbelasting en -bevraging”, zegt Tonkens. “Maar hoe regel je dat voor mantelzorgers? Zeker als je ziet dat we juist veel vragen van degenen die al veel doen.” Vooral vrouwen raken daardoor regelmatig in een enorme spagaat. Er wordt steeds vaker een beroep op hen gedaan om voor hun kinderen, kleinkinderen én ouders te zorgen. “Als je dat als zingevend ervaart, hou je het langer vol, daar hebben we onderzoek naar gedaan”, meldt Lensvelt. “Vaak echter gaat mantelzorg gepaard met veel schuldgevoel, want wat je ook doet, het is nooit genoeg. Het blijkt heel moeilijk om daar grenzen in te stellen. Dat kan je echt volledig opvreten.” Tonkens wijst op een belangrijke indicator in dit verband, de toenemende oudermishandeling: “Nog voordat de transities zijn ingezet, hadden we in Nederland al 200.000 gevallen per jaar. Van ouderenmishandeling weten we dat het meestal echt onbedoeld is en gepleegd wordt door mensen die het allemaal teveel wordt. In andere landen is daar veel meer aandacht en beleid voor.” Lensvelt: “Mensen hebben gewoon ondersteuning nodig om de mantelzorg goed te doen en vol te houden.”

Maatschappelijke discussie

Daarmee raken we aan de vraag wat we eigenlijk wel en niet van mantelzorgers mogen verwachten? Tijd voor een maatschappelijke discussie. Hoeveel moet je doen? Mag je nog een eigen leven overhouden? Welke voorzieningen willen we als samenleving overeind houden? Tonkens ziet er momenteel niet echt de politieke steun voor, maar vindt dat we een aantal basisvoorzieningen in stand moeten houden. “We hebben het er steeds over dat de kosten voor de zorg zo uit de hand zijn gelopen, maar die zitten écht niet in de thuiszorg. En dan gaan we juist bezuinigen op die laagstbetaalde functies, met als enige gevolg dat die mensen dat werk onbetaald moeten gaan doen. Ik denk eerlijk gezegd dat dat niet zo’n heel verstandige bezuiniging is.” Dat mag een understatement heten. Ook Lensvelt vindt dat je bepaalde dingen gewoon niet mag overlaten aan vrijwilligers: “Neem de wijkzorg, die behoorlijk is uitgekleed, maar waar we niet zonder kunnen. Ook aan het bed en in de thuiszorg heb je professionals nodig. Dit gaat over waar mensen recht op hebben in een beschaafde samenleving. Pas als we daar samen uit komen, kunnen we een vuist maken.”

Burgerschap als ideaal

Lensvelt: “In het westen hebben we een moraal van zorg en rechtvaardigheid. Daarmee kom je er niet. Je hebt ook nodig wat de Engelsen ‘belonging’ noemen. Het gevoel van ergens bij horen, loyaliteit, zorg hebben voor elkaar.” Tonkens pleit ervoor dat we solidariteit weer als waarde durven benoemen en gaan nadenken hoe we dat willen invullen: “Het beleid kent alleen maar woorden als zelfredzaamheid, eigen regie, eigen kracht. Dat duidt op weinig collectieve idealen. En waar die er onder liggen, blijven ze heel impliciet. Want eigen kracht betekent ook dat je verondersteld wordt voor een ander te zorgen. We moeten niet alleen op individueel niveau met elkaar solidair zijn, maar als samenleving ook solidaire systemen maken en instandhouden.” Ze vindt burgerschap daarvoor een heel zinvol ideaal, omdat het gaat over rechten, plichten en gemeenschap: “In deze context een waardevol concept, omdat het al die verschillende aspecten oproept en ook altijd de vraag stelt welke gemeenschap je dan deelt. Welke voorzieningen willen we nu echt overeind houden? Waar zijn we nu echt trots op, wat vinden we verbeterbaar, maar willen we wel houden?”

Het gevaar van de aanbestedingsgolf

Terug naar de praktijk van alledag. Daar ziet Tonkens een aantal problemen die allereerst te maken hebben met het feit dat de hele transformatie in het sociale domein gepaard gaat met een forse bezuiniging. “Dat is natuurlijk geen nieuws, maar het blijft een onbegrijpelijke, desastreuze combinatie. Iedereen weet dat een reorganisatie eerst geld kost voordat deze wat kan opleveren. Er is geen enkel weldenkend bedrijf dat zegt: we halen eerst een kwart van het budget af en dan gaan we alles anders inrichten.” Eén van de op zich begrijpelijke consequenties is volgens Tonkens de golf van aanbestedingen die door het land waart. Ze vindt het een prima middel als je als opdrachtgever niet tevreden bent of als het niet botert tussen partijen, maar niet als puur bezuinigingsinstrument. “Dat kan tot enorme breuken leiden met wat er is opgebouwd. Dan komt er weer een totaal nieuwe welzijnsorganisatie, die niemand in de regio kent. Ook zie je onmogelijke oplossingen, van wethouders die niet willen kiezen en een taak uitbesteden aan vier organisaties. Die mogen dan allemaal een stukje doen, moeten tegelijk concurreren en samenwerken met elkaar. Waar het allemaal voor bedoeld was, dat het minder verknipt is, dat werk je dan zelf weer in de hand.”

>

Goede relaties koesteren

Tonkens heeft het in de praktijk zien gebeuren: “We hebben achterstandswijken van drie steden vergeleken, onder meer wat betreft de verhouding tussen gemeente, woningcoöperatie en welzijnsinstellingen. In een van die wijken in Deventer werkt al 30 jaar dezelfde welzijnsorganisatie. Daar kreeg een opbouwwerker ontzettend veel voor elkaar. Zij kende iedereen, vond zichzelf niet zo belangrijk en was niet bang voor haar hachje. Juist op basis van die band en die ervaring wist ze precies hoe ze mensen moest aanspreken om bruggen te bouwen. In een van de andere steden was dat helemaal opgeknipt. Dat werkte dus voor geen meter”. Ik bedoel maar: juist op die relaties, op wat goed werkt moet je zuinig zijn.”
“Participatie gaat natuurlijk over relaties”, valt Lensvelt haar bij. “Dat werkt niet als je een relatie aangaat voor een jaar en dan weer opnieuw moet beginnen. Koester de netwerken die je hebt. Alleen als je vertrouwen krijgt, kun je voorbij je eigen belangen kijken. Dat lukt niet als je morgen weer gewogen wordt en niet weet of je overmorgen nog bezig bent.” De boodschap is helder: gemeenten moeten goed nadenken hoe ze continuïteit en loyaliteit in aanbestedingen kunnen belonen. Tonkens geeft aan dat je binding met de wijk of buurt bijvoorbeeld als criterium kunt opnemen in het bestek. “In de sociale sector is aanbesteden niet bedoeld om ten koste van alles voor de goedkoopste te gaan. Dat kan je op een andere manier ook geld kosten. Waarschijnlijk nog meer.”

Grote groepen de weg kwijt

Een ander probleem, zegt Tonkens, is dat mensen veel succes wordt gewenst om dingen in hun eigen netwerk op te lossen, zonder dat we ons afvragen of iedereen dat wel kan. “We doen wel alsof iedereen sterk, mondig en assertief is, maar dat is gewoon helemaal niet zo. Althans niet in de mate die vandaag de dag nodig is. ” Lensvelt ziet hier twee ontwikkelingen in elkaar grijpen: “De overheid treedt terug omdat er minder geld is, terwijl de wereld intussen steeds complexer wordt. Iedereen moet tegenwoordig kunnen internetbankieren, inloggen met DigiD en reizen met een OV-chipkaart. En dan moet je ook nog kiezen tussen allerlei zorgverzekeraars, providers en abonnementen. Een aantal jaren geleden kon je met een licht verstandelijke beperking nog wel functioneren. Dat lukt nu echt niet meer. Je ziet steeds meer mensen de weg kwijtraken.”

Meer behoefte aan ondersteuning

We hebben het hier niet bepaald over een splintergroep. Ruim 2 miljoen Nederlanders is zwakbegaafd of heeft een verstandelijke beperking. De vraag binnen deze groep naar langdurige zorg en ondersteuning stijgt explosief. Een recent rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau (Zorg beter begrepen 2014, red.) wijst in de richting van een vervijfvoudiging in de laatste vijftien jaar. Steeds meer van mensen met een licht verstandelijke beperking kiezen weer voor de veiligheid van een instelling, geheel tegen de trend van extramuralisering. Van de zelfstandig wonenden raken velen in de schulden of komen in aanraking met justitie. Een aantal van hen zakt echt door het ijs: ook het aantal daklozen met een verstandelijke beperking vertoont een sterk stijgende lijn.

>

Falend participatiebeleid

Tonkens ziet nog meer groepen die niet het sociale netwerk hebben om zichzelf, laat staan anderen te redden. “Dat geldt in zekere mate ook voor ouderen, al dan niet met beginnende dementie, die minder bij familie in beeld zijn of weinig familie hebben. En natuurlijk voor mensen met psychiatrische problematiek die meer in de maatschappij worden losgelaten, maar daar ook lang niet altijd hun plek en hun weg vinden.” Ze duidt op een bijkomende zorg: “Voorheen bood de arbeidsmarkt nog in enige mate een vangnet. Nu worden werkgevers geacht spontaan wat ze dan noemen mensen met een vlekje aan te nemen, maar het beleid is helemaal niet dusdanig dat je dat gaat doen. Je wordt in financieel opzicht juist ernstig gestraft als ze dan toch niet goed blijken te functioneren en in de ziektewet komen. Dat is allemaal helemaal niet aantrekkelijk gemaakt. Bovendien heb je als werkgever op dit moment ontzettend veel keus. Waarom zou je dan iemand aannemen van wie je verwacht dat je er problemen mee gaat krijgen?” Daar moet echt wat veranderen.

Organiseer je eigen tegenspraak

We eindigen -desgevraagd- met enkele aanbevelingen voor al die organisaties in transitie. De eerste: organiseer je eigen tegenspraak. Tonkens ziet bij de decentralisaties die ze onderzoekt vaak een dwingende consensus optreden: “Op een gegeven moment praat iedereen elkaar na dat het zo ontzettend goed is wat ze aan het doen zijn. En dat mag ook best, maar houd alsjeblief ook oog voor kritiek en mogelijke problemen. Dat is je beleidsnota van over vijftien jaar en die kan je maar beter voor zijn.” De nodige tegenspraak in eigen organisatie mobiliseren is volgens haar vaak net iets teveel gevraagd. “Dan is iedereen toch van je afhankelijk, terwijl mensen juist vrij moeten kunnen denken. Daarom propageert Archon Fung, een Amerikaanse participatiepolitiicoloog, het instellen van een tijdelijke externe auditcommissie bij een beleidsverandering. Dat hoef je als gemeente of provincie echt niet allemaal bureaucratisch op te tuigen. Liever niet zelfs. Laat die mensen een paar keer kritisch meekijken, waar ze problemen zien.”

De blik naar buiten

Tonkens denkt hierbij niet zozeer aan gevestigde belangenorganisaties, maar eerder aan burgers, wetenschappers of ambtenaren uit een heel andere streek: “Mensen die niet hun financiële belangen in het oog moeten houden en al een hele geschiedenis hebben met de materie en de betrokkenen. Wat zien en vinden die? Kun je wat met hun kritiek? En als dat zo is, dóe er dan ook wat mee.” Ook de suggestie van Lensvelt vraagt om een open blik: “Ik denk dat we heel snel moeten leren om meer in multidisciplinaire teams te werken. Niet alles zelf willen oplossen, maar een netwerk opbouwen van specialisten die bepaalde dingen beter kunnen. En daar mee samenwerken waar dat zinvol is. Dat is heel moeilijk, want als organisatie heb je zelf mensen in dienst en die moeten ook aan het werk blijven. Toch moet je soms ook aan jouw belangen voorbij gaan en over je eigen schaduw kunnen stappen. Dat is absoluut nodig om de kans van slagen te vergroten.”

<

GENERATIE Z

Eigenlijk is hij spits, maar vorig seizoen heeft hij vooral onder de lat gestaan. Ze hadden geen keeper en iemand zal het toch moeten doen. Dat is typisch Johan van der Horst (Deursen, 1995). Daarom traint hij het C-team van zijn club, begeleidt hij jeugdkampen en helpt hij bij droppings, het dorpsfeest en het feestweekend van SDDL. Vanaf november bouwt hij weer mee aan een carnavalswagen en coacht hij jongere carnavalsgroepen. Oh ja, en dan schrijft hij nog voor de jongerenpagina's in 'Over d'n Dam', het nieuwsblad van de kerkdorpen bij Ravenstein. Johan vindt het allemaal heel normaal. Zijn vrienden doen het ook, zegt hij, omdat anderen het eerder voor hen hebben gedaan. Dat stokje wordt steeds doorgegeven. Want leefbaarheid - zo weten ze hier - moet je samen organiseren. Bovendien: met kinderen werken is leerzaam voor hem; volgend jaar begint hij aan de PABO. Geloof het of niet, maar Johan vindt zowaar nog tijd voor betaalde bijbanen. In de friettent, een paar dorpen verderop, en twee keer per week bij de stadspost. Dat rondje loopt nogal eens uit, omdat hij altijd wel bekenden tegenkomt. Daarom is het zo belangrijk dat er in de buurt weer nieuwbouwplannen zijn. Zo voorkom je vergrijzing. Want Johan en zijn vrienden, die hoeven hier echt niet weg.

"ALS JE IETS WILT BELEVEN,
MOET JE HET SAMEN ORGANISEREN"

Tekst: René Buuts
Foto: Tessa Spaaij

OVER LEEFBAAR-HEID

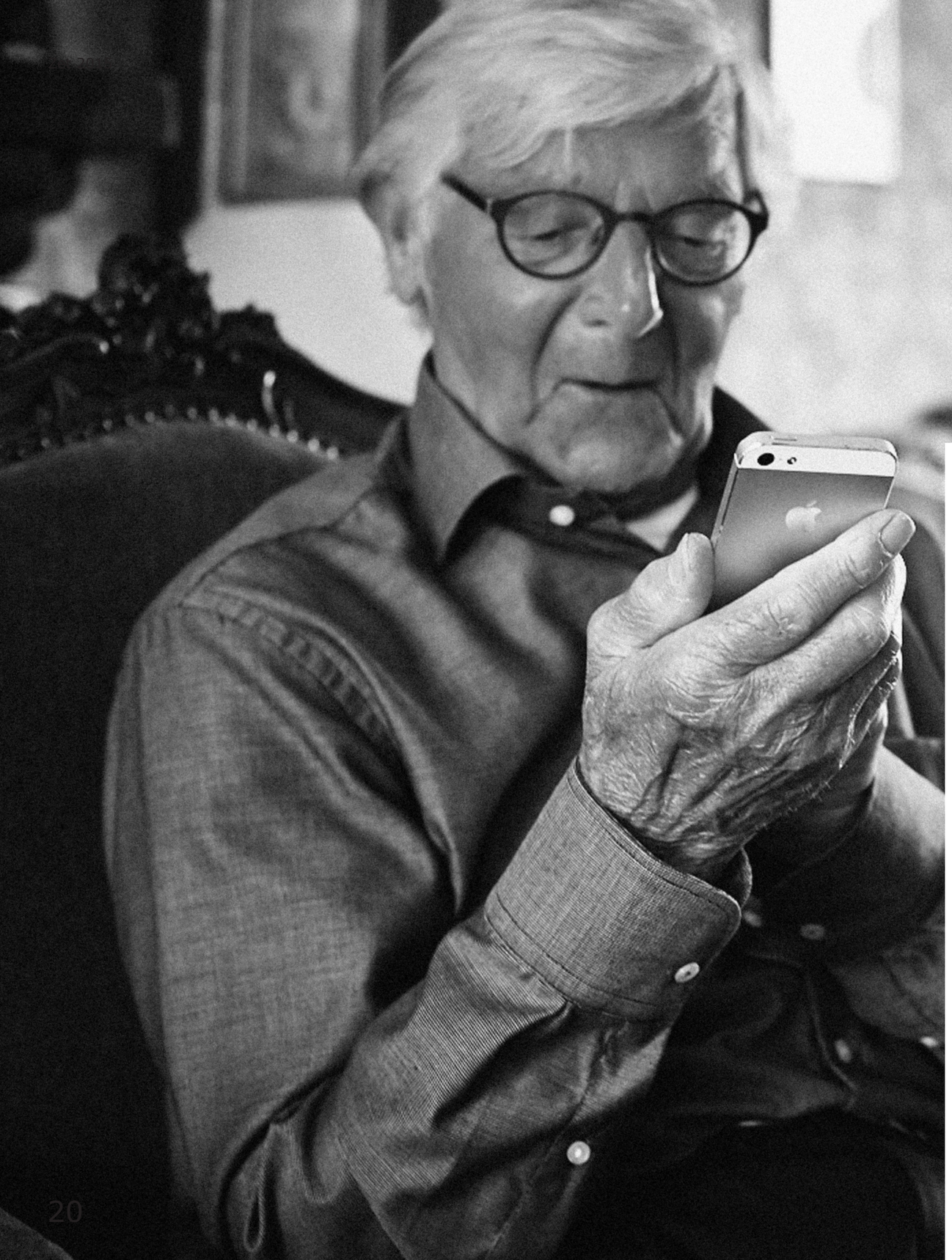

ANDERE TIJDEN

Fotografie: Focus Cura
Tekst: Fanny van Crey

ANDERE OPLOSSINGEN

We leven in een tijd waarin de ene techniek na de andere in no time ons privédomein binnenkomt. Bijna iedereen heeft een smartphone of tablet waarmee we nu gemakkelijk zelf van alles regelen: los van tijd en plaats. Maar als die techniek e-health heet, dan klinken er nog steeds allerlei bezwaren. En vaak zijn het niet de zorgvragers die het tegenhouden, maar ligt de weerstand bij zorgprofessionals. Toch lijkt de digitale revolutie in de gezondheidszorg niet meer te stoppen. E-health kan helpen de zorg betaalbaar te houden en mensen langer vitaal en zelfredzaam thuis te laten wonen.

>

KLOOF

Maar hoe komt het dan dat er nog steeds een grote kloof bestaat tussen e-health-technologie en traditionele patiëntenzorg? Zorgvragers blijken vaak onbekend te zijn met de mogelijkheden van e-health en hulpverleners zijn huiverig in het toepassen van e-health, omdat zij denken dat de zorg daarmee onpersoonlijk wordt. Ook zijn er veel sceptici die zich afvragen hoe betrouwbaar de digitale middelen zijn en wat de privacyrisico's zijn. Door de enorme toename van mogelijkheden om data te genereren, delen, combineren en analyseren heerst de angst dat deze 'big data' in verkeerde handen terecht komen. Zo kent het EPD (elektronisch patiëntendossier) behoorlijk wat tegenstanders, die bang zijn voor misbruik van persoonlijke medische gegevens door bijvoorbeeld zorgverzekeraars of media. Ook moeten we waakzaam zijn dat er geen tweedeling ontstaat tussen kapitaalkrachtige hoogopgeleide mensen die wel toegang hebben tot e-health en kwetsbare mensen die minder goed in staat zijn de nieuwe middelen aan te schaffen en te gebruiken.

VAN MOETEN NAAR WILLEN

Jeroen van der Heijden stipt nog een ander probleem aan, als commercieel directeur van Focus Cura, een snelgroeiend Nederlands bedrijf dat technische innovaties ontwikkelt: "Producenten hebben zich lange tijd onvoldoende gerealiseerd dat zorgvragers en zorgprofessionals net zo goed consumenten zijn. Mensen gaan e-health pas gebruiken als ze dat willen en niet omdat ze moeten. Dat komt onder andere omdat het beeld van e-health berust op een groot zorggehalte. Terwijl veel nieuwe apps niet alleen helpen bij het oplossen van gezondheidsproblemen, maar ook het reilen en zeilen van het dagelijkse leven gemakkelijker maken." Hij merkt tevens op dat er jarenlang is gefocust op het bereiken van de zorgvrager, terwijl juist de zorgprofessional de sleutel is tot het gebruik van e-health. "Die kan vanuit het warme contact e-health als mogelijke oplossing bespreekbaar maken maar ook zorgvragers en hun mantelzorgers een duidelijke instructie geven over het gebruik. Lastig is wel dat sommige zorgprofessionals e-health nog als bedreiging zien, voor hun baan of het menselijke aspect in de zorg." Daarom is het volgens Van der Heijden belangrijk de zorgprofessionals beter te informeren over de voordelen van e-health en ze te trainen op hoe ze deze tools kunnen inzetten naast de 'warme' zorg.

Jeroen van der Heijden,
commercieel directeur Focus Cura

BEWUSTWORDINGS-TOUR

De komende jaren sluiten veel psychiatrische instellingen, verzorgings- en verpleeghuizen de deuren en de trend van langer thuis wonen zet sterk door. Het is dan ook belangrijk het proces van zorgvernieuwing en het gebruik van e-health te versnellen. Staatssecretaris van Rijn wil dat binnen vier jaar 80% van de chronisch zieken is aangesloten op e-health (zie kader). Bewustwording is volgens Zet één van de randvoorwaarden om tot die versnelling te komen. Want naast het gegeven dat mensen niet bewust zijn van het bestaan van oplossingen zoals e-health, is de burger zich ook niet ten volle bewust van zijn eigen verantwoordelijkheid. Waren zorgvragers voorheen patiënten, nu groeien ze meer en meer naar de rol van klant, die als zorgconsument zelf op zoek gaat naar de oplossing die het beste bij hem of haar past. Binnen haar programma 'Vitaal en zelfredzaam blijven' voert Zet in 2015 in samenwerking met o.a. de provincie Noord-Brabant een bewustwordingstour uit om mensen kennis te laten maken met de mogelijkheden, voordelen en het gemak van nieuwe technieken. Daarnaast organiseert Zet bijeenkomsten om initiatieven die zorgtechnologie en eindgebruikers koppelen van elkaar te laten leren. Belangrijke spelers zoals ondernemers, overheids- en kennisinstellingen delen zo hun kennis en ervaringen om samen te zorgen dat meer mensen e-health gaan accepteren en gebruiken.

Meer weten over de bewustwordingstour of de kennisdelingsbijeenkomsten? Neem contact op met programmacoördinator Lieky van Beek, lbeek@wijzijnzet.nl of kijk op wijzijnzet.nl (Speerpunten > Vitaal en zelfredzaam blijven).

Wearables: Nieuwste trend zijn wearables, oftewel gadgets die je op het lichaam kunt dragen. Bijvoorbeeld de Smartwatch of Googleglass. Wearables maken het monitoren van mensen op afstand mogelijk, waardoor mensen langer thuis kunnen wonen of eerder naar huis kunnen na een behandeling in het ziekenhuis. Daarnaast maken wearables vroege signalering mogelijk, omdat patronen in data kunnen worden herkend en geanalyseerd.

Robotica: In de gezondheidszorg zijn steeds vaker robots te vinden. Ze bewijzen hun nut niet alleen bij dagelijkse behandelingen, bij operaties, maar er zijn ook al sociale robots die ingezet worden bij de bestrijding van eenzaamheid onder ouderen. Bekend voorbeeld is het robotzeehondje Paro dat reageert op stemmen en aanrakingen.

E-health doelstellingen VWS voor 2019:
- Van de chronisch zieken heeft 80% direct toegang tot bepaalde medische gegevens, waaronder medicatie-informatie, vitale functies en testuitslagen, en kan deze desgewenst gebruiken in mobiele apps of internetapplicaties. Van de overige Nederlanders betreft dit 40%.
- Van de chronisch zieken (diabetes, COPD) en kwetsbare ouderen kan 75%, die dit wil en hiertoe in staat is, binnen 5 jaar zelfstandig metingen uitvoeren, veelal in combinatie met gegevensmonitoring op afstand door de zorgverlener.
- Binnen 5 jaar heeft iedereen die zorg en ondersteuning thuis ontvangt de mogelijkheid om - desgewenst - via een beeldscherm 24 uur per dag met een zorgverlener te communiceren. Naast beeldschermzorg wordt hierbij ook domotica ingezet. Dit draagt eraan bij dat mensen langer veilig thuis kunnen wonen.

Bron: VWS

>

Column

LAAT TOCH LOS!

(OVER REUZEN EN ONTREGELEN)

Steffy Roos du Maine opende onlangs een boekwinkel waar je overdag boeken koopt en waar je 's avonds met een glas wijn een schrijfcursus kunt volgen of een dichter kunt horen voorlezen. Een verrijking van de buurt, vindt de buurt. Mooi plan, vindt ook de gemeente.

Wie om zich heen kijkt, ziet talloze initiatieven van onderaf opbloeien. Hier is het een *boekwinkel plus*, daar een maandelijks *repair café*. Hier de dochter die *kookt* voor de woongroep waar haar moeder met zorg op maat is opgenomen en daar de *peer by*-gemeenschap waarbinnen je spullen aan elkaar uitleent. Deze initiatieven staan niet op zichzelf. Ze vormen te samen de lilliputters die onze 'Gullivers' vellen; de kruipolie die langzaam maar zeker onze klassieke samenleving laat imploderen. Een wereld van reuzen die is gestoeld op structuren en hiërarchieën, op *top down*-processen en op regels, vooral gestoeld op regels. Want regels geven ons de zekerheid de boel onder controle te hebben, zo willen wij graag geloven.

Deze reuzen bepalen al heel lang onze samenleving. Banken beheren ons geld, ziekenhuizen onze gezondheid, overheden ons doen en laten. De leraar bepaalt wat er in zijn klas gebeurt en zo runt de huisarts haar spreekkamer. Want let wel, de reus is niet alleen de naamloze kolos. De reus is ook de gemeenteambtenaar die na ruim een jaar de boekwinkel van Steffy betreedt en constateert dat ze geen vergunning voor het schenken van alcohol heeft, dat er geen aparte toiletten zijn en dat een afscheiding tussen boeken en drinkers ontbreekt – en Steffy moet haar deuren sluiten, in opperste verbazing. De reus is ook het reglement dat stelt dat de leveranciers van de kokende dochter HCCP-gecertificeerd moeten zijn - en anders geen koken voor medebewoners.

De grootste vijand van de lilliputters is niet de reus zelf, maar de bureaucratie die hij voortbrengt: regels en wetten, veelal gemaakt in een eeuw waarin voorschrijven en handhaven vanzelfsprekend waren, creativiteit en initiëren uitzonderlijk en voorbehouden aan een kleine groep. Maar regels blijken ook in de 21e eeuw

ons eerste en vanzelfsprekende toevluchtsoord. Wanneer Hogeschool *InHolland* problemen heeft, dan beregelt de overheid landelijke examens – en neemt zij voor een oplossing dus zelf de verantwoordelijkheid in plaats van deze te leggen waar ze hoort: bij de docenten. Wanneer de gemeente Tilburg anno 2015 inwoners wil stimuleren om geveltuintjes aan te leggen, dan formuleert ze 31 geboden en verboden die de aanleg ervan beregelen in plaats van uit te gaan van het gezonde verstand van haar inwoners.

Nu onderkennen regelgevers zelf ook, dat die regeldrift een participerend samen leven in de wegstaat. "Voor een deel doen we daar [de vele regels] al wat aan, door mensen zo goed mogelijk te helpen en mee te denken," schreef voormalig gedeputeerde Van Haaften-Harkema eerder in het *Brabants Dagblad*. In haar sympathieke pleidooi voor ontregelen geeft ze evenwel een pijnlijk voorbeeld van hoe het juist niet moet: mensen helpen de bestaande regels goed te kunnen toepassen, in plaats van de regels zelf ter discussie te stellen.

Nu is de transitie van controle naar loslaten van regels geen sinecure. Maar niemand verwacht dit van de overheid. De samenleving wil heel simpel een *flexibele* overheid die in overleg met betrokkenen wisselende rollen speelt op de verschillende domeinen. Nu eens controleren, dan weer faciliteren, zichzelf terugtrekken of samen werken. Burgers willen een veerkrachtige overheid, zodat zij zelf kunnen transformeren naar veerkrachtige burgers.

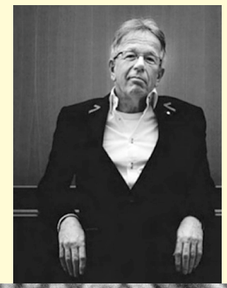

Dr. Hans van Driel is universitair hoofddocent aan Tilburg School of Humanities, department of Culture Studies (Tilburg University).

Foto: Daniëlle van der Schans

Uit Gulliver's Travels (Jonathan Swift, 1726/7).

GENERATIE Z

Bij de realisatie van maatschappelijke opgaven spelen streeknetwerken een cruciale rol. De overheid, in een terughoudende rol, wil steeds meer aansluiten bij burger- en ondernemersinitiatieven. En die moeten zíj faciliteren. Maar hoe krijg je als streeknetwerk juist deze partijen warm voor gebiedsontwikkeling? Daan Verberk (1991), Jos Neggers (1994), Wouter Hunnekens (1994) en Sjoerd Oomen (1992) hebben een frisse kijk op deze Brabantbrede uitdaging. Zij stellen dat een gezonde leefomgeving de ideale verbinder tussen overheid en omgeving zou zijn. Dat is namelijk een thema dat iedereen raakt. Dáár krijg je mensen op in beweging, dáár gaan partijen voor participeren. Het is dan ook tijd voor nieuw elan, vinden onze vier musketiers. We moeten van afvinken naar aanvonken. Van ieder voor zich, naar één voor allen. En allen voor één. Het zijn de uitkomsten van de afstudeeropdracht die ze uitvoeren voor de provincie Noord-Brabant. Wouter als student Milieukunde, de rest van de club doet Stad en streekontwikkeling, aan de HAS in Den Bosch. Ze benaderen de leefomgeving vanuit een ingenieus Butterflymodel, met een biofysieke en een sociaaleconomische vleugel. De crux van hun visie: hebt u ooit een vlinder met één vleugel zien vliegen?

“EEN GEZONDE LEEFOMGEVING GEEFT PARTICIPATIE VLEUGELS”

Tekst: René Buuts
Foto: Tessa Spaaij

OVER VERBINDING

Tekst: Wouter Schelvis
Fotografie: Tessa Spaaij

In de voet-sporen van Van Gogh

2015 is het Vincent van Goghjaar. Een mooie aanleiding om de relatie tussen cultuur en toegankelijkheid te testen in de praktijk. We treden in de voetsporen van Van Gogh met een ‘special guest’: Addy van Hemert is ervaringsdeskundige én betrokken bij de provinciale inzet op cultuur. Toegankelijke cultuur is voor hem meer dan het verbreden van de aandacht van ’de elite’ naar eenieder, het gaat ook gewoon om drempelloos genieten. Een lachende Van Hemert ontvangt ons op de 17e verdieping van het provinciehuis in ‘s-Hertogenbosch. “Kom binnen en kijk meteen weer naar buiten, heel Brabant ligt aan mijn voeten.” Hij heeft zojuist een projectvoorstel afgerond dat raakt aan de vrijetijdseconomie, een ander thema dat ons beider aandacht heeft.

Remmende voorsprong

De tocht door het provinciehuis verloopt praktisch zonder drempels. Vanaf de aangepaste werkplek op de zevende etage wordt de lift genomen naar het restaurant. De snelle lift brengt ons bij een klaphekje met een strak rood kruis. Met het opleggen van zijn kaart kan hij de passage maken. Dat gaat iets te langzaam waardoor het hek met een klap tegen de hoepels van de rolstoel kletst. “Ach, er gaat niks kapot. Lastiger vind ik het dat alleen hier beneden een aangepast toilet is. Als ik een meeting op de 17e verdieping heb, moet ik daar wel goed rekening mee houden!” Via de ‘invalideningang’ rolt Van Hemert naar zijn persoonlijke parkeerplaats met opnieuw een bordje Invaliden Algemeen.

“Tja, dat is de wet van de remmende voorsprong. Bij de opening van dit gebouw zijn alle voorzieningen aangebracht en dan blijven die oude bordjes hangen. Misschien goed dat Zet daar nog eens naar kijkt.” Inmiddels is de rolstoel achterin gezet, met enige moeite de TomTom geïnstalleerd en gaan we op weg naar Nuenen. Het rijden in de aangepaste Renault Kangoo gaat probleemloos. Lastiger wordt het als Nuenen bereikt is. In de omgeving van het Vincentre zijn geen geschikte parkeerplaatsen te vinden. Dan maar dik honderd meter verderop neergezet bij de huisartsenpost. Via een reuzenslalom door het centrum bereiken we ons doel.

Breed rendement

Het Vincentre is gevestigd in het voormalige gemeentehuis van Nuenen. Dat was het in de tijd dat Van Gogh hier woonde en werkte, tussen 1883 en 1885. Het oude gebouw lijkt ons op het eerste gezicht te weigeren. De entreedeur is erg smal, maar binnen twee tellen wordt door een vrijwilliger van het museum de andere helft van de deur opengemaakt. “Kom binnen, welkom”, precies de tekst die iedere bezoeker graag hoort. Ook daarna is de bejegening aangenaam, zonder dat er sprake is van overdreven gedrag of windowdressing. Nee, iedere gast, lopend of rollend is even welkom in dit indrukwekkende museum. Yvonne van der Ham, een van de ruim 200 vrijwilligers, geeft aan dat het wel veel voeten in de aarde heeft gehad om een lift in het pand te krijgen. “Dat was natuurlijk best een zware investering, maar we zijn dolblij dat nu iedereen ook de bovenste twee verdiepingen kan bezoeken.” Ze vertelt dat er jaarlijks ruim 20.000 bezoekers komen, waaronder steeds meer ouderen en mensen met een handicap. Dat worden er in het Van Goghjaar zeker meer. “Hiervan profiteert de hele gemeenschap. Mensen komen bijvoorbeeld vanaf de boot van de Zonnebloem in Arnhem met bussen hier naar toe. Naast het bezoek aan ons museum wordt elders wat gegeten of een boodschap gedaan”, schetst zij de effecten van de vrijetijdseconomie.

>

“Cultuur moet voor iedereen toegankelijk zijn”

“Niet de beperking maar de beleving staat voorop”

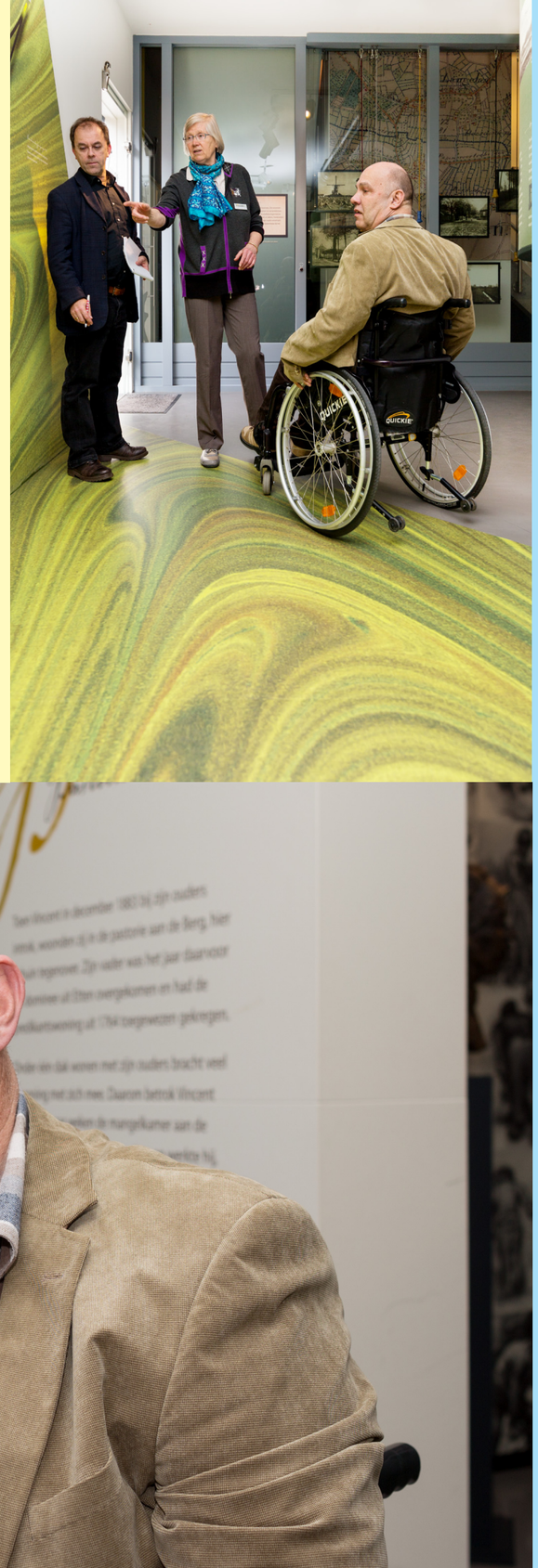

Meedenken in mogelijkheden

Met de lift wordt het hele museum ‘doorlopen‘, zonder noemenswaardige hobbels voor de rolstoel. Ook de bruikbaarheid van het museum is goed in orde. Alle te bedienen elementen zijn op de goede hoogte aangebracht. Diverse Ipads met Van Gogh Spelletjes en achtergrondinformatie voor zowel kinderen als hun ouders zijn goed te bedienen. Ook de filmzaal is drempelloos bereikbaar. We gaan letterlijk via de op de vloer aangebrachte voetsporen van Vincent van Gogh door het museum. “Geweldig” is de meest opgevangen reactie van Van Hemert bij zijn drempelloze rondgang. Wij kijken vandaag mee vanuit zijn rolstoelperspectief, maar het museum heeft ook aandacht voor mensen met andere beperkingen. Van der Ham licht toe: “Er komen relatief veel mensen uit verzorgingshuizen. Met name mensen met dementie waarderen de aparte rondleidingen die wij verzorgen. Onze vrijwilligers zijn hiervoor extra geschoold. Kunnen mensen écht niet naar ons toe komen, dan brengen we zelfs replica’s van de kunstuitingen van hieruit naar de zorginstellingen.” Na een uitgebreid bezoek ronden we onze ‘scan’ af in het horecagedeelte. Hier ligt achter het winkeltje de toiletgroep. Vanzelfsprekend werpen we ook hier even een blik op mogelijk aanpassingen. De website meldde daar niets over. Prettig is dan ook de verrassing dat er bij de ‘dames’ een tweede stickertje op de deur prijkt met een rolstoel. Het blijkt een prima voor iedereen te gebruiken toilet.

Van Hemert, op de terugweg naar ’s-Hertogenbosch: “Mooi om te ervaren dat het in Brabant steeds meer heel gewoon wordt gevonden dat iedereen overal aan mee kan doen. Ik werk al bijna 26 jaar bij de provincie en ben zowel beroepsmatig als privé bezig met ’participatie‘. Gelukkig is daar de laatste jaren echt meer aandacht voor. We hebben zeker nog het nodige te doen, maar er zit absoluut schot in de zaak.”

Tip van het ‘testteam’, ook voor andere instellingen: maak je voorzieningen zichtbaar, ook in de communicatieuitingen. Niet zozeer om jezelf een pluim op de hoed te steken, maar vooral om te zorgen dat bezoekers zich vooraf kunnen oriënteren op voorzieningen die ze nodig hebben.

>

GENERATIE Z

Sara Mir (1994) is derdejaars rechten in Tilburg, maar nu zit ze in Rome. Inderdaad, héél vervelend... Op Tilburg University kun je namelijk een deel van je bachelorstudie in het buitenland volgen. Ze realiseert zich hoe bevoorrecht ze is en geniet er van, met volle teugen. Van 'la dolce vita' op een van de mooiste plekken van de wereld en van de vakinhoudelijke verdieping, in de Europese rechten van de mens. Vooral de uitwisseling met studenten uit andere culturen maakt het heel speciaal. Daardoor ga je zelf ook anders over dingen nadenken, merkt Sara. Ze groeit er van, als mens, en heeft zichzelf hier beter leren kennen. Straks pikt ze met veel plezier haar vrijwilligerswerk weer op, bij het aanmeldcentrum van Vluchtelingenwerk in Den Bosch. Ze begeleidt asielzoekers tijdens hun intake bij de IND, waakt over hun belangen en formuleert punten waar hun advocaat zich op kan focussen. Staat natuurlijk goed op haar cv, maar het heeft haar ook echt gegrepen. Ondanks de treurige verhalen die ze hoort, wordt ze er heel gelukkig van. Ze vindt het gewoon fijn voor iemand een steunpunt te kunnen zijn. Er is al genoeg egoïsme op de wereld. Sara heeft niets met glamouradvocatuur, maar wil iets voor anderen, voor de wereld betekenen. Nu nog een stageplek die bij haar idealen past.

"IK WIL IETS DOEN WAT NIET ALLEEN MEERWAARDE HEEFT VOOR MEZELF"

Tekst: René Buuts
Foto: Carly Mendelewski

OVER BURGER-SCHAP

DE PARELS VAN ZET IN 2014

Voor een volledig overzicht van de (financiële) prestaties van Zet, kijk op www.wijzijnzet.nl/over-zet/organisatie/

MOBILITEIT LAND VAN CUIJK

In het Land van Cuijk heeft Zet drie projecten opgezet en begeleid om met mobiliteit op maat de leefbaarheid en zelfredzaamheid van bewoners te verbeteren. In elke pilot stond een ander mobiliteitsprobleem centraal en werden eerst de bestaande voorzieningen en behoeften in kaart gebracht. Om daarop samen met burgers, gemeenten en andere betrokken partijen een passende oplossing te ontwikkelen, realiseren én verankeren. Bewoners kijken nu met een bredere blik naar mobiliteit en betrokken organisaties blijken vaker bereid om samen aan oplossingen te werken. Aangezien steeds meer wijken, kernen en regio's kampen met afnemende bereikbaarheid, hebben wij de opgedane ervaringen en inzichten inmiddels vertaald in een Toolbox bereikbare regio's.

GEBUNDELDE KRACHT (VAN BRIZ, BUS EN 'T HEFT)

Een samenwerkingsproject van drie Brabantse netwerken (BRIZ, BUS en 't Heft) die constateerden dat hun achterban zich bevindt in dezelfde dorpen en steden en dat de vraagstukken rond respectievelijk mantelzorg, armoede en het gemeenschapshuis over hetzelfde thema gaan: verbeteren van de leef-omgeving en mogelijkheden van de kwetsbare Brabander. In vier pilots verkende een kwartiermaker hoe de thema's van de drie netwerken zich tot elkaar verhouden en gekoppeld kunnen worden ter onder-steuning van hun achterban bij het verbeteren van de leefbaarheid. Vanuit het gemeenschapshuis is gewerkt aan het bundelen van de krachten met de wijk.
In Borkel en Schaft door de kleinschalige zorg in het dorp vorm te geven, in samenwerking met de zorg-instelling. In Heesch door het activiteitenprogramma van het gemeenschapshuis uit te breiden met een aanpak voor het armoedevraagstuk. Zet leverde kennis, projectleiding en ondersteuning.

N65 OMGEVIN PARTICPATIE

De gebiedsopgave N65 kent naast een infrastructureel vraagstuk (de MIRT Ve N65 Vught-Haaren) een specifiek initia De boomkwekers in deze regio willen s de provincie de N65 tot de mooiste rijk Nederland maken. Als visitekaartje voo én hun sector. Samen met het Minister I&M, Rijkswaterstaat en betrokken gen verkent de provincie (als medeopdrach sinds mei 2013 de problematiek en mo oplossingen. Om de meedenkkracht va de omgeving te benutten worden burg bedrijven en belangenorganisaties daa betrokken. Met Zet in een verbindende Zo wil men komen tot inhoudelijke ver betere oplossingen en een gedragen be keuze voor de N65 Vught-Haaren.

Wij zijn Zet. Wij werken aan een samenleving waarin iedereen meetelt en mee kan doen. Omdat we geloven in gelijke kansen en de meerwaarde van diversiteit, maar ook omdat het nodig is. Een vitale, leefbare en toekomst-bestendige samenleving vraagt om actieve participatie van burgers, bedrijven en maat-schappelijke organisaties. Zet is een cruciale schakel in deze beweging.
Wij signaleren, jagen aan, realiseren door-braken, nemen drempels weg. We komen op voor kwetsbare groepen en brengen de juiste partijen en inzichten bij elkaar. We verenigen belangen, mobiliseren betrokkenheid en zetten spelers in hun kracht. We maken verbinding met andere sectoren, vanuit het besef dat sociale innovatie steeds vaker uit crossovers wordt geboren. Zo vertalen we beleid in maatschappelijk rendement.
Als dat ook uw streven is, bent u aan Zet.

DE PARELS VAN ZET IN 2014

Voor een volledig overzicht van de (financiële) prestaties van Zet, kijk op www.wijzijnzet.nl/over-zet/organisatie/

N65 OMGEVINGS-PARTICPATIE

De gebiedsopgave N65 kent naast een infrastructureel vraagstuk (de MIRT Verkenning N65 Vught-Haaren) een specifiek initiatief. De boomkwekers in deze regio willen samen met de provincie de N65 tot de mooiste rijksweg van Nederland maken. Als visitekaartje voor Brabant én hun sector. Samen met het Ministerie van I&M, Rijkswaterstaat en betrokken gemeenten verkent de provincie (als medeopdrachtgever) sinds mei 2013 de problematiek en mogelijke oplossingen. Om de meedenkkracht van de omgeving te benutten worden burgers, bedrijven en belangenorganisaties daar actief bij betrokken. Met Zet in een verbindende rol. Zo wil men komen tot inhoudelijke verrijking, betere oplossingen en een gedragen bestuurlijke keuze voor de N65 Vught-Haaren.

DEMENTIEVRIENDELIJKE GEMEENSCHAP (DVG)

Samen met de Programmaraad Zorgvernieuwing Psychogeriatrie werkt Zet aan het dementievriendelijk maken van Brabant. In 2014 waren 19 Brabantse gemeenten actief met een veelheid aan projecten en partijen om deze beweging van onderop in gang te zetten. Zet adviseert hen daarbij, verleent praktische ondersteuning en organiseert kennisuitwisseling en –transfer. Onder andere met nieuwsbrieven, regionale leerwerkplaatsen in de vorm van werkbezoeken en masterclasses, twee interregionale werkconferenties (120 deelnemers elk) en de zesde jaarlijkse kennis- en inspiratiedag in het teken van de dementievriendelijke samenleving (22 workshops, 350 deelnemers). Bovendien werd de website www.dementievriendelijk.nl gelanceerd waar gemeenten inspirerende voorbeelden kunnen plaatsen en ophalen.

MANTELZORG (BRIZ)

Het terugdringen van overbelasting en het versterken van de eigen regie van mantelzorgers. Daar wil de Brabantse Raad voor Informele Zorg op beleidsmatig niveau aan bijdragen. BRIZ heeft o.a. een gespreksmodel ontwikkeld voor gemeenten en instellingen voor zorg en welzijn om de communicatie en samenwerking met mantelzorgers te verbeteren en hen als gelijkwaardige partner in de zorg te zien. Zet onderschrijft dat belang en verzorgt met veel plezier het projectleiderschap van de activiteiten van de BRIZ, zowel op inhoud als proces.

GEBUNDELDE KRACHT (VAN BRIZ, BUS EN 't HEFT)

Een samenwerkingsproject van drie Brabantse netwerken (BRIZ, BUS en 't Heft) die constateerden dat hun achterban zich bevindt in dezelfde dorpen en steden en dat de vraagstukken rond respectievelijk mantelzorg, armoede en het gemeenschapshuis over hetzelfde thema gaan: verbeteren van de leefomgeving en mogelijkheden van de kwetsbare Brabander. In vier pilots verkende een kwartiermaker hoe de thema's van de drie netwerken zich tot elkaar verhouden en gekoppeld kunnen worden ter ondersteuning van hun achterban bij het verbeteren van de leefbaarheid. Vanuit het gemeenschapshuis is gewerkt aan het bundelen van de krachten met de wijk. In Borkel en Schaft door de kleinschalige zorg in het dorp vorm te geven, in samenwerking met de zorginstelling. In Heesch door het activiteitenprogramma van het gemeenschapshuis uit te breiden met een aanpak voor het armoedevraagstuk. Zet leverde kennis, projectleiding en ondersteuning.

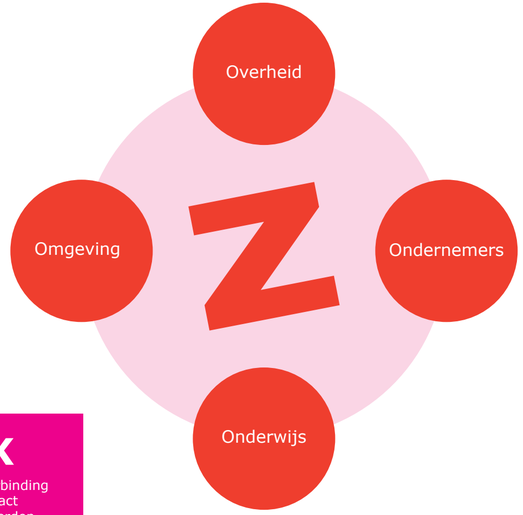

L@B/ BRONMETHODIEK MAARHEZE

Krachten bundelen en het vrijwilligerspotentieel beter benutten. Dat is het doel van de bronmethodiek die Zet toepaste in Maarheeze. Kenmerkend zijn samenwerking tussen verenigingen en organisaties en denken vanuit de capaciteiten van mensen. Speciaal getrainde vrijwilligers vragen de achterban van hun eigen organisatie wat hun talenten zijn, wat ze leuk vinden om te doen en of ze zich willen inzetten voor anderen. In de wijk de Bruine Akkers leverde dit een gezamenlijke database van 45 nieuwe talenten op. Deze worden via een professional verbonden met een hulpvrager. De bronmethodiek is persoonlijk en laagdrempelig: elke organisatie die met vrijwilligers werkt kan aanschuiven en elke professional die 'achter de voordeur komt' kan bijdragen. Organisaties gaan anders denken: elkaar dingen gunnen en gebruik maken van elkaars kracht. Zet coacht de vrijwilligers en begeleidt het implementatieproces.

MOBILITEIT LAND VAN CUIJK

In het Land van Cuijk heeft Zet drie projecten opgezet en begeleid om met mobiliteit op maat de leefbaarheid en zelfredzaamheid van bewoners te verbeteren. In elke pilot stond een ander mobiliteitsprobleem centraal en werden eerst de bestaande voorzieningen en behoeften in kaart gebracht. Om daarop samen met burgers, gemeenten en andere betrokken partijen een passende oplossing te ontwikkelen, realiseren én verankeren. Bewoners kijken nu met een bredere blik naar mobiliteit en betrokken organisaties blijken vaker bereid om samen aan oplossingen te werken. Aangezien steeds meer wijken, kernen en regio's kampen met afnemende bereikbaarheid, hebben wij de opgedane ervaringen en inzichten inmiddels vertaald in een Toolbox bereikbare regio's.

BOERDONK

Het verdwijnen van de busverbinding met Helmond heeft grote impact op de leefbaarheid, zo realiseerden Dorpsraad Boerdonk en Stichting Zorg om het Dorp zich. De handen werden ineengeslagen om een oplossing op maat te bedenken. Daarvoor kregen alle bewoners een vragenlijst en vonden gesprekken plaats over wat de beste oplossing was voor de bestaande vervoersproblemen. Dat bleek de dorpsauto te zijn. Deze werd beschikbaar gesteld door een lokaal garagebedrijf. Al gauw waren er voldoende enthousiaste vrijwillige chauffeurs en een coördinator. De dorpsauto is er voor iedereen en rijdt zowel binnen Boerdonk als daarbuiten, in aanvulling op de buurtbus richting Veghel. Zet bracht deskundigheid en ondersteunde bij de organisatie.

SCHAKEL NAAR SOCIAAL RESULTAAT

De maatschappelijke vraagstukken van vandaag en morgen raken altijd meer spelers en domeinen. Geen partij kan het meer alleen. Daarom vormt Zet slimme coalities tussen burgers, bedrijven, onderwijs en overheid. Wij zijn de verbindende schakel, naar sociaal resultaat.

Dit zijn onze speerpunten:

- BEREIKBARE REGIO'S
- VITALE WIJKEN EN KERNEN
- PARTICIPATIE EN TOEGANKELIJKHEID
- VITAAL EN ZELFREDZAAM BLIJVEN

ZORGTOERISME BRABANTSE KEMPEN

De Brabantse Kempen is een aantrekkelijke regio, met een ruim aanbod aan kleinschalige en bijzondere verblijfsaccommodaties. Deze zijn echter nog niet allemaal toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking of chronische zieke. Terwijl zij (en hun naasten) ook zo normaal mogelijk op vakantie willen, veelal buiten het hoogseizoen. Kansen voor ondernemers om in te spelen op deze groeiende doelgroep. Stichting Kempen Goed (300 plattelandsondernemers), thuiszorgorganisatie Joriszorg en Zet startten hiervoor het project 'Zorgtoerisme in De Brabantse Kempen'.

Zet checkte 14 toeristische ondernemingen op fysieke toegankelijkheid, gaf verbeteradviezen en berekende het rendement met OmzetXL. Zet trainde het personeel in een gastvrij onthaal en organiseerde kennisuitwisselingsbijeenkomsten. De gecheckte ondernemingen zijn herkenbaar aan een speciale Zet-deursticker en staan vermeld op Toegankelijkbrabant.nl en Vakantiezonderzorgen.com.

TRANSITIES

AAN DE KEUKENTAFEL

Met ingang van 1 januari 2015 kregen de drie grote transities hun beslag. Zet nodigde drie Brabantse Wmo-wethouders uit aan haar keukentafel, om de eerste ervaringen uit te wisselen. Aan tafel, vlnr: adviseurs Frank Kemper en Ingrid Dam, namens Zet, Lenie Scholten (Eindhoven), Miriam Haagh (Breda) en Hans Kokke (Tilburg). Op tafel: biologische broodjes, soep en salades van cateringbedrijf Switsj, een dagbestedingsproject van GGZBreburg.

Tekst: Ingrid Dam, Frank Kemper
Fotografie: Tessa Spaaij

ANDERS LEREN DENKEN EN DOEN

De drievoudige transitie was misschien wel de ingrijpendste beleidsomslag in tientallen jaren. Maar de belangrijkste verandering moet nog van de grond komen. De overheid, de aanbieders en ook de burgers zullen in de dagelijkse praktijk anders moeten gaan denken en handelen: de transformatie.
Dat begint bijvoorbeeld bij de keukentafelgesprekken, die de gemeenten in het kader van de herindicering voeren. Daarin komen lastige dilemma's naar voren. Zo verstaan veel burgers iets anders onder zelfredzaamheid dan de Wmo beoogt: je bent zelfredzaam als je de weg naar de instanties kent en geen beroep hoeft te doen op familie en kennissen.

Aan de keukentafels komen vanzelfsprekendheden ter discussie, met de vraag of het ook anders kan. Dat kan confronterend zijn. Bijvoorbeeld de vraag wanneer sprake is van 'gebruikelijke zorg'. Haagh noemt het voorbeeld van een oudere dame, die drie dagen per week voor haar kleinkinderen zorgde. "Maar na een operatie had ze zelf zorg nodig, in elk geval tijdens haar herstelperiode. Aan haar eigen kinderen wilde ze dat niet vragen, want die hadden nu toch hun handen vol met de kleinkinderen? Dan moet je uitleggen dat het niet vreemd is dat kinderen iets terug doen voor hun moeder, die altijd voor hen klaarstaat." Die vraag moet je kunnen stellen, ook al ligt het gevoelig. Het antwoord kan iemand zelf ook verrassen. Vaak is er sprake van misplaatste vraagverlegenheid. Scholten maakte het zelf mee met haar vader, in zijn laatste levensfase. Hij was terminaal, maar wilde zijn dochters niet belasten met de zorg. Ze hadden immers alle vijf drukke levens. Ze moesten hem overtuigen dat dat helemaal niet belastend was, integendeel: "Wij wilden juist graag bij hem zijn en voor hem zorgen. Uiteindelijk was het een heel waardevolle periode. Het heeft de relatie met mijn vader verdiept en dat had ik niet willen missen." Het lijkt een pleidooi om vooral ook de naaste omgeving te betrekken bij het keukentafelgesprek.

DE ENE MANTELZORGER IS DE ANDERE NIET

Er zijn geen standaardoplossingen. Als kinderen om de hoek wonen kun je eerder vragen om een oogje in het zeil te houden dan wanneer ze aan de andere kant van het land wonen. Maar zelfs dan kun je afspreken dat ze dagelijks even contact houden, via skype bijvoorbeeld, of een andere beeldschermverbinding. De zorg die familieleden kunnen en willen bieden is afhankelijk van dit soort praktische zaken, maar ook van de kwaliteit van de relatie en van de normen en waarden die mensen hanteren. Haagh sprak een werkgever die medewerkers heeft met kinderen met een handicap. "De een noemt zichzelf mantelzorger en vraagt allerlei tegemoetkomingen. De ander ziet de zorgtaken als onderdeel van het ouderschap en vraagt niets. En dat zegt dan nog niets over draaglast en overbelasting."

Scholten voegt nog een dilemma toe: "En wat doe je als een ouder dan ook nog een PGB krijgt voor die zorgtaken. En als dat dan het inkomen is waar zo'n heel gezin van afhankelijk is?" De ene mantelzorger is de andere niet, zoveel is duidelijk. Maatwerk is geboden. De manier waarop dat gesprek gevoerd wordt, is dan ook van groot belang. Een risico is op dit moment wel, dat in korte tijd een grote hoeveelheid gesprekken plaatsvindt.

De transformatie is een periode van overgang. Nieuwe cliënten groeien daar vanzelf in. Kokke ziet onder jongeren een andere houding, de vraag wat je zelf kunt doen om een probleem op te lossen vinden ze vanzelfsprekend. Ze kijken ook eerder naar mogelijkheden in hun eigen netwerk voordat ze een beroep doen op de voorzieningen. Bestaande cliënten zijn daarentegen vaak bang dat je hen iets afpakt, zien het als verworven rechten. Scholten noemt het voorbeeld van de scootmobielen: "Vroeger deed je een aanvraag en dan kreeg je hem, je had er recht op. Maar toen we een eigen bijdrage vroegen, kregen we er 300 retour, want 'hij stond toch maar in de schuur en eigenlijk gebruikte ik hem niet'." Door het gesprek te blijven voeren en de confrontatie aan te gaan, treden ook bij bestaande cliënten verschuivingen op.

De gemeente moet zich dan wel als een betrouwbare partner opstellen. Haagh haalt een uitspraak aan van een cliënt: "Goed, ik wil het wel op een andere manier proberen. Maar als het niet gaat, dan wil ik wel de garantie dat de gemeente alsnog voor mij klaarstaat." Ze beseft dat de gemeente een groot beroep doet op de zelfredzaamheid van inwoners. En lukt het echt niet, dan moeten ze inderdaad kunnen terugvallen op professionals, die samen met de cliënt zoeken naar passende ondersteuning.

DE KANTELING EN DE AANBIEDERS

Eindhoven heeft de relaties met de aanbieders van zorg en welzijn radicaal omgegooid. De gemeente is gestopt met vaste subsidies voor de instellingen.
Bij de sociale basisvoorzieningen moeten die nu op thema's inschrijven. De specialistische zorg, zoals de Maatschappelijke Opvang of de Verslavingszorg koopt de gemeente in per traject. Scholten: "Dat is voor de instellingen niet gemakkelijk, ze hebben bedrijfsmatig veel meer onzekerheid.
Maar we hebben gezegd: we moeten die transformatie met elkaar maken, daarom willen we meer op inhoud sturen. Het gaat niet alleen om bezuinigingen, het is ook een investeringsagenda."

Kokke denkt langs dezelfde lijnen. Maar hij vindt ook dat je instellingen waar je tevreden mee bent meer zekerheid kunt bieden. Je kunt denken aan langetermijnafspraken. Uiteindelijk vindt hij een jaarlijkse onderhandelingsronde over de inkoop ook zonde van de tijd en de capaciteit. Die kun je beter besteden aan inhoudelijke vernieuwing. De transformatie zal voor de instellingen ook consequenties brengen voor hun eigen organisatievorm: "Er zijn aanbieders in Midden-Brabant, die met negen gemeenten verschillende contracten afsluiten over de zorg die ze gaan bieden. Wordt dat niet veel te groot en veel te complex? Kan zo'n organisatie zich niet beter opsplitsen in kleinere eenheden die aansluiten bij lokale samenwerkingsverbanden?"

Natuurlijk moet je kijken naar effectiviteit van een maatregel of voorziening, maar Haagh gelooft niet zo in kwantitatieve

>

monitoring van effecten. Dan worden immers standaardindicatoren gebruikt, terwijl het juist gaat om maatwerk: “Kijk naar de ervaring van cliënten. Je kunt tellen hoeveel uur hulpverlening er geboden is, maar dat zegt uiteindelijk niet zoveel. Wel dat iemand nieuwe vrienden gekregen heeft bijvoorbeeld. Dat is belangrijk, het blijft allemaal mensenwerk.”

DE KWALITEIT VAN VRIJ-WILLIGERS

De formele en de informele hulpverleners werken samen, maar hebben elk hun eigen mogelijkheden en beperkingen. Professionals moeten zich houden aan de wet- en regelgeving, o.a. inzake de Arbowet, hygiëne, veiligheid, privacy of de meldcode huiselijk geweld. Voor vrijwilligers geldt die regelgeving niet. De gemeente heeft dan weinig in handen om de kwaliteit en veiligheid van de geboden zorg te garanderen. Kokke ziet dat als een consequentie van de transformatie: “We kunnen als gemeente niet alles dichtregelen. Misschien gaan er zaken fout, maar dat gebeurt nu ook. Incidenten zijn van alle tijden, die kun je niet voorkomen.”

Een ander prangend onderwerp is verdringing. De inzet van vrijwilligers bespaart kosten, maar stoot professionals het brood uit de mond. Scholten wil daar de ogen niet voor sluiten, maar benadrukt ook dat vrijwilligers de dingen anders doen: “We hebben de boodschappendienst uit de huishoudelijke hulp gehaald. Dat scheelde twee miljoen op jaarbasis. We zeiden wel: als u het echt niet kunt, dan zijn er vrijwilligers. De grootste zorgaanbieder kwam met kritiek, het was verdringing van betaalde arbeid. Maar wat doet die vrijwilliger? Die komt met de auto, neemt de

cliënt mee naar de winkel, drinkt na afloop nog een kopje koffie en één vrijwilliger speelt ook nog een potje scrabble. Daar heeft een betaalde kracht geen tijd voor.”

Scholten noemt meteen een tweede voorbeeld over de inzet van vrijwilligers bij ‘existentiële eenzaamheid’. “Het gaat dan om zingevingsvragen, bijvoorbeeld als je ouder wordt. En als je lichaam niet meer wil wat jij wilt en steeds meer mensen om je heen wegvallen. Wat wil je nog met je leven? Daar praat je pas met iemand over als er een vertrouwensrelatie is. Ze noemen dat heel mooi: ‘trage vragen’. In Nijmegen hebben ze vrijwilligers opgeleid om daarover gesprekken te voeren. Dat is arbeidsintensief, daar kun je geen professionals opzetten. Maar heel dankbaar en waardevol werk.”

WIJK-TEAMS EN DE NULDE LIJN

De wijkteams hebben allemaal als doel om het zelforganiserende vermogen van burgers aan te spreken en te versterken.
Bij binnenkomende vragen zou het wijkteam, als het even kan, een beroep moeten doen op de ‘nulde lijn’. In de praktijk valt dat niet altijd mee. Een studie over de eerste pilots met de Tilburgse wijkteams concludeerde vorig jaar dat betere samenwerking leidde tot passende en goedkopere zorg. Maar de nulde lijn speelde in de betreffende wijken nauwelijks een rol. Er was weinig inzet van het eigen netwerk van cliënten en de aansluiting met burgerinitiatieven ontbrak. Kokke kent het onderzoek, het ging over twee wijken waar inderdaad weinig sprake is van burgerinitiatief. De opmerking over

>

de nulde lijn neemt hij wel ter harte. Tilburg zet daarom sterker in op professionals met een intermediaire rol: de jongerenwerkers, huismeesters van de woningcorporaties en het welzijnswerk. Daarmee heeft het wijkteam echter nog steeds geen aansluiting bij georganiseerde vrijwilligers en burgerinitiatieven, waar het bij de nulde lijn meer om zou moeten gaan. Scholten herkent het probleem: “In Eindhoven zijn op zich veel burgerinitiatieven. Maar de relatie met de wijkteams ontbreekt vaak. Ze komen er eenvoudig niet aan toe. De komende tijd krijgen 8.000 mensen een herindicatie. Daar gaat alle energie in zitten.”

Binnen Zorg voor elkaar Breda hebben de vrijwilligers een centrale plek. Dat is vanuit de organisaties zelf ontstaan. Ze hebben de krachten gebundeld en ze leveren soms een deel van hun eigen identiteit in. De Zonnebloem werkt nu bijvoorbeeld samen met Humanitas, en dat maakt voor de vrijwilligers eigenlijk niets uit. In Breda is er wel steeds vaker een link met burgerinitiatieven.

BURGER-KRACHT: VERSCHIL TUSSEN DE WIJKEN

Burgerinitiatief is geen nieuw verschijnsel. Er zijn bijvoorbeeld al tientallen jaren ouderinitiatieven in de zorg voor verstandelijk gehandicapten. De laatste jaren is er wel een nieuwe beweging zichtbaar. Buurtbewoners nemen het buurthuis over, starten hun eigen energiemaatschappijtje of verbouwen eigen voedsel voor de buurt. Als een bibliotheek of zwembad met sluiting wordt bedreigd werpen de gebruikers zich op als de nieuwe eigenaar. En Brabant blinkt uit in het groeiend aantal zorgcoöperaties.

De wethouders zijn alle drie enthousiast over deze ontwikkeling. Voor gemeenten ligt er de vraag, hoe om te gaan met burgerinitiatieven. Welke rol wil je als overheid vervullen? Faciliteren of niet? En wat houdt dat faciliteren dan in? Kokke stimuleert de initiatieven graag, maar is ook behoedzaam voor een te grote gemeentelijke rol: “Er ontstaan ontmoetingsactiviteiten voor buurtbewoners met beginnende dementie. Gewoon in het buurthuis, in de vertrouwde omgeving en dan hoeven er geen busjes te rijden. Een gepensioneerde organisatieadviseur begon een ‘geheugensteunpunt’. Daar komen mensen met dementie uit de hele buurt naar toe. Vrijwilligers genoeg, en die doen dat omdat ze het leuk vinden. De boodschap aan de gemeente: het gaat prima zo, blijf alsjeblieft weg.”

De verleiding is altijd aanwezig om een geslaagde aanpak te omarmen, te subsidiëren en als het even kan ‘uit te rollen’. Maar daarmee maak je de continuïteit ook afhankelijk van het gemeentelijk beleid. En mocht de subsidie weer wegvallen bij een bezuinigingsoperatie dan is het burgerinitiatief alleen maar verder van huis.

Hoe stimuleer je eigen initiatieven van een wijk of dorp zonder je met de inhoud te bemoeien? En is het wel reëel om te verwachten dat burgers overal het heft in eigen hand nemen? De initiatiefnemers zijn vaak hoog opgeleide ouderen met tijd, een groot netwerk en ervaring: ze weten hoe de hazen lopen. Hoe voorkom je dat alle aandacht en de faciliteiten gaan naar initiatieven van mensen die het ook wel zonder redden? Kokke heeft daar niet zo’n moeite mee, hij omarmt de diversiteit: de ene wijk is de andere niet. Scholten onderkent wel het risico dat de burgerinitiatieven een elitaire aangelegenheid worden: “In Eindhoven timmert een groep burgers aan de weg met het concept ’ZorgSamenBuurt’. We hebben ze ook gevraagd om te kijken of ze ermee konden starten in één van de zwakkere wijken. Maar daar zagen ze niets in. De draaglast van de mensen zou in die wijken groter zijn dan de draagkracht en dan lukt een dergelijk initiatief niet, meenden ze. Terwijl uit onderzoek blijkt dat er juist in de zwakkere wijken meer burenhulp is.”

Haagh oppert dat wijken verschillen en initiatieven ook steeds op andere wijze ontstaan. Ze noemt het voorbeeld van een braakliggend terrein waar voorlopig niet gebouwd zou worden: “Dat hebben we aan de buurt in bruikleen gegeven. Met een scala aan activiteiten als gevolg. Bewoners gingen er groenten verbouwen, er werd een wijkrestaurant opgezet en er kwamen allerlei contacten tot stand. In een gewone doorsneebuurt, het waren echt niet de beter gesitueerden. Het kan dus best.”

PUNTEN VAN ZORG: DE BUIKPIJN-VRAAG

Aan tafel horen we bevlogen wethouders. Ze zien de ontwikkelingen met vertrouwen tegemoet en vertellen daarover met aanstekelijk enthousiasme. Maar wat zijn de zaken waar ze van wakker liggen? Waar krijgen ze de komende tijd buikpijn van?

Kokke vraagt zich af of het ook echt gaat lukken: betere zorg met minder geld. “We zijn pas drie, vier maanden bezig en hoe het allemaal gaat lopen weten we niet. We kunnen veel leren van andere gemeenten. Als we daarvoor de kans krijgen. De vraag is ook hoe Den Haag reageert als de eerste incidenten komen.”

Haagh ziet als mogelijk risico dat de verantwoordingssystemen

>

leiden tot benchmarks en nieuwe standaardoplossingen. “Hoe houden we de ruimte om te innoveren? En mogen er verschillen bestaan? Mag het zijn tijd krijgen, dat vraag ik me wel eens af.” Daarnaast ziet ze als grote uitdaging de mentaliteitsverandering die de burger moet doormaken. Die moet zich niet meer afvragen waar hij recht op heeft, maar wat hij nodig heeft: “Alleen zo kunnen we zorgen dat de zorg op de juiste plaatsen terechtkomt. En alleen dan kunnen we meer doen met minder geld.”

Scholten maakt zich ook zorgen over het tempo waarin het allemaal zijn beslag moet krijgen. Er moet organisatorisch nogal wat veranderen. “En ik denk soms: schiet de extramuralisering niet door? Als ik kijk naar de afbouw van de GGZ-bedden. De ex-TBS-ers die de gemeente nu ook moet gaan huisvesten. We vragen heel veel van de wijken en ook van de bewoners. Het zijn niet altijd de gemakkelijkste mensen die naast je komen wonen. En ik vraag me wel eens af of je daar iedereen gelukkig mee maakt.”

EVEN AFRUIMEN

Daarmee besluiten we de maaltijd. De tafelgenoten nemen afscheid en Scholten smeert nog een broodje voor de volgende ochtend. Zet kijkt terug op een geanimeerd gesprek waarin veel ter sprake kwam: de kanteling bij de instellingen, de inzet van vrijwilligers, de relatie tussen de formele en informele zorg, de aansluiting met burgerinitiatieven en de leefbaarheid van de wijken. Genoeg kansen voor vernieuwing, waar ook Zet zeker aan kan bijdragen. Al met al voor herhaling vatbaar.

AAN TAFEL:

Miriam Haagh (PvdA) is wethouder in Breda voor Zorg, Welzijn, Wijkontwikkeling en Onderwijs. Ze maakte sinds 2006 deel uit van de gemeenteraadsfractie. Haagh (1972) was ondermeer werkzaam voor het Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten en de VNG en studeerde bestuurskunde in Leiden.

Hans Kokke (SP) is wethouder in Tilburg voor zorg, maatschappelijke participatie, inkomensondersteuning, wijkaanpak, sport en maatschappelijk vastgoed. Daarvoor was hij zes jaar raadslid. Kokke (1973) komt uit de zorg en werkte als groepsleider met jongeren met een beperking en gedragsproblemen.

Lenie Scholten (Groen Links) is wethouder Zorg en WijEindhoven. Het is haar tweede periode als bestuurder in Eindhoven. Daarvoor was ze wethouder in Nijmegen. Scholten (1956) groeide op in Limburg en studeerde Sociale Geografie in Nijmegen. Via de universiteit, de vrouwenwerkwinkel en de vakbond belandde ze in de politiek.

Breda: samenwerken, met vrijwilligers en mantelzorgers in de hoofdrol

Breda kent afzonderlijk wijkteams voor jeugdhulp en voor Wmo-vragen. De Wmo-wijkteams tellen gemiddeld slechts vier professionals; de samenstelling kan variëren per wijk of dorp. Die teams kunnen zo klein zijn doordat er reeds een hechte samenwerking bestaat tussen een groot aantal formele en informele organisaties in het sociale domein. Het netwerk Zorg voor Elkaar Breda is op initiatief van de deelnemers zelf ontstaan, onder het motto: vrijwillig waar het kan, professioneel waar nodig. Vragen die bij het wijkteam binnenkomen, kunnen snel door Zorg voor Elkaar Breda worden opgepakt. De wijkteams hebben geen vaste locatie in de wijk, dat is een bewuste keuze. Ze komen naar de mensen toe. Soms in een verzorgingstehuis, soms bij een huisartsenpraktijk. Breda heeft een 3D-verbeterpunt in het leven geroepen, waar burgers met hun zorgen, tips en ideeën terecht kunnen om zorg en welzijn te verbeteren. Ondersteuning van de ruim 28.000 mantelzorgers is een speerpunt voor de gemeente. Dat kan variëren van een cursus over het omgaan met een dementerende oudere tot verlichting voor de mantelzorger zelf.

Tilburg: vertrouwen in de bestaande professionals

In de Tilburgse wijkteams (De Toegang) zitten het maatschappelijk werk, MEE, de GGD, werk en inkomen en het Wmo-loket. Behandelaars en zorgaanbieders zijn niet vertegenwoordigd, om een onafhankelijke toegang tot de tweedelijnszorg te waarborgen. De Toegang gaat het gesprek aan over vijf levenssferen. Als iemand een scootmobiel wil, dan wordt er ook gevraagd naar bijvoorbeeld inkomen of zorgvragen. Indien nodig wordt ‘opgeschaald’ naar de specialistische zorg. In principe is dat tijdelijk, de spannende vraag is dan wanneer iemand weer terugkeert van de tweede lijn. Tilburg kiest ervoor om aan te sluiten bij de organisaties die toch al werkzaam zijn in de wijken en toont vertrouwen in de professionals. Kokke denkt dat de transformatie er op termijn zelfs toe kan leiden dat de gemeente budgetten toekent aan de wijkteams, los van alle protocollen en regels. Hij wil van een normgestuurde naar een waardegestuurde aanpak.

Eindhoven: gemeente stuurt op nieuwe verhoudingen

Eindhoven zoekt het niet bij de bestaande instellingen, maar in een nieuwe structuur: WijEindhoven. Het bestaan van al die instellingen is immers deel van het probleem. De basis zijn de tien wijkteams, waar burgers met alle vragen terecht kunnen. Die worden bemenst door generalisten, maar er is ook expertise nodig van verschillende aanbieders. Daarom detacheerden instellingen als de jeugdzorg, de verslavingszorg, de GGZ en de zorg voor verstandelijk gehandicapten hun ambulante werkers bij het wijkteam. Binnenkort komen die in dienst van een nieuwe onafhankelijke stichting WijEindhoven. De zorginstellingen hebben dan geen ambulante werkers meer in dienst. Scholten is trots op de manier waarop bewoners zijn betrokken: “Bewoners zitten in het bestuur van de stichting WijEindhoven. Ze doen mee met de selectie van kandidaten voor de wijkteams. En een groep van 100 Eindhovenaren, met een grote diversiteit, adviseert de gemeente bij de verdere beleidsontwikkelingen.”

>

GENERATIE Z

JAM won in 2014 de Brabantse Kempentrofee. Het is een online werkplatform voor niet-stedelijke regio's. De jury vond het initiatief onderscheidend, innovatief en een voorbeeld voor anderen, door de manier waarop ze voor verbinding zorgen. Daar is geen woord aan gelogen. De Bladelse Miranda Schippers (1991) richtte JAM drie jaar geleden op met haar twee broers. In eerste instantie naast hun studie, maar inmiddels zijn Ruud en zij al fulltime aan het JAM'en. Ze kwamen op het idee doordat hun vaders bedrijf in drukke tijden met moeite aan jongeren kon komen, terwijl die op hun beurt juist vaak geen bijbaan konden vinden. Een gat in de markt! Hun laagdrempelige formule slaat duidelijk aan. Als bedrijf kun je met een paar muisklikken jonge werkkrachten boeken. En als jongere kun je al even makkelijk aangeven wanneer je beschikbaar bent en voor welke branches. Door bij verschillende bedrijven werkervaring op te doen, ontdek je zo al doende wat je leuk vindt. Helpt volgens Miranda enorm bij het kiezen van de juiste studie en baan. Als alle jongeren naar de steden trekken, krijg je uiteindelijk spookdorpen. Dat willen ze graag voorkomen, door hen te laten ervaren dat er volop mooie bedrijven in de buurt zijn. Dat is de belangrijkste reden waarom ze JAM zijn begonnen. Kortom: dik verdiend, die Kempentrofee.

www.JAMwerkt.nl

"WIJ WILLEN VOORKOMEN DAT JONGEREN WEGTREKKEN UIT DE REGIO"

Tekst: René Buuts
Foto: Tessa Spaaij

OVER VITALITEIT

EYE OPENERS

TOENAME DEMENTIE VRAAGT VEEL MEER MANTELZORGERS

De Programmaraad Zorgvernieuwing Psychogeriatrie publiceerde onlangs zijn 'Facts & Figures Dementie 2015'. Noord-Brabant is één van de provincies die te kampen heeft met dubbele vergrijzing (relatief veel ouderen boven de 80), waardoor het aantal mensen met dementie de komende jaren fors zal stijgen. Bij de zorg voor iemand met dementie zijn momenteel gemiddeld drie mantelzorgers betrokken. Dat leidt tot de getoonde schattingen voor de komende decennia. Een fikse uitdaging, temeer daar de bevolking niet of nauwelijks meegroeit. Bovendien is overbelasting nu al een reëel probleem, zoals recente cijfers over mantelzorgers laten zien (Dementiemonitor 2014):

- ruim 50% voelt zich tamelijk tot zeer belast
- 83% ervaart de voortdurende vraag om aandacht als druk
- ruim 80% heeft moeite met veranderingen in het gedrag van zijn naaste
- 61% heeft voor het omgaan met die veranderingen behoefte aan ondersteuning

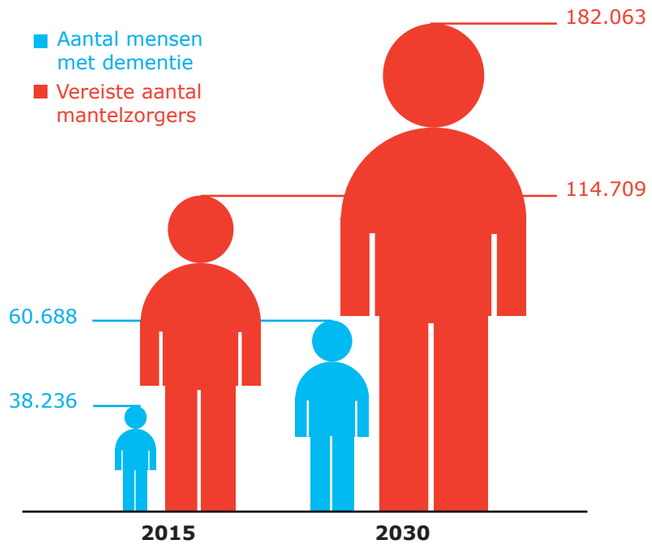

MAATSCHAPPELIJKE ONDERNEMINGEN BOEREN GOED

Maatschappelijke ondernemingen zijn bedrijven die winst nastreven om hun sociale doelstellingen te realiseren. Dat laatste staat altijd voorop. Onderzoek onder 300 van deze 'social enterprises' laat in twee jaar een gemiddelde omzetgroei zien van 24%; het aantal medewerkers steeg met gemiddeld 36%. In totaal zijn ze samen goed voor een omzet van 476 miljoen, met 10.709 werknemers.

Bron: de Volkskrant, 29 mei 2015

PARTICIPATIEWET CREËERT VOORAL WERK VOOR BELEIDS-MEDEWERKERS

Zo blijkt uit cijfers van participatiewerkt.nl, de vacaturebank voor de Participatiewet. In januari waren er 160 vacatures waarin het begrip Participatiewet voorkwam. 140 daarvan hadden betrekking op beleidsmedewerkers die zich gaan bezighouden met het invoeren van de Participatiewet. Slechts 20 vacatures waren daadwerkelijk gericht op de doelgroep, arbeidsgehandicapten.

Bron: HNWb.nl

Participatiewet

VACATURES

beleids-medewerkers

arbeids gehandicapten

ZORGVRAAG LICHT VERSTANDELIJK GEHANDICAPTEN STIJGT EXPLOSIEF

Al jaren achtereen nemen de uitgaven aan zorg voor mensen met een verstandelijke beperking sterk toe. Deze kostenstijging is met name het gevolg van een toegenomen vraag naar zorg. Niet zozeer van gestegen kostprijzen. In 2011 vroegen 166.000 mensen met een verstandelijke beperking zorg via de AWBZ. Hun aantal is in ruim tien jaar tijd meer dan verdubbeld. Totale kosten: rond de 6,7 miljard euro, ruim een kwart van de totale uitgaven aan de AWBZ. De vraag van mensen met een ernstigere verstandelijke beperking, met een IQ lager dan 50, is nauwelijks toegenomen. Het aantal zorgvragende mensen met een lichtere verstandelijke beperking

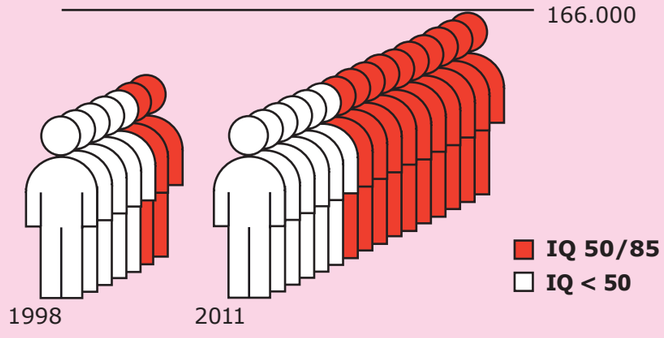

(IQ tussen 50 en 85) steeg daarentegen van 22.000 in 1998 naar 108.000 in 2011. Onze steeds complexer wordende maatschappij zou daarvan weleens een belangrijke oorzaak kunnen zijn. Zie het interview met professoren Lensvelt en Tonkens elders in deze uitgave.

Bron: Zorg beter begrepen (SCP, 2014).

ZO ZIE IK HET

"Juist bij laagconjunctuur kunnen we het tij van verval en leegstand in steden keren. Juist dan is de bereidheid om de economie weer op gang te helpen groot. Dat vergemakkelijkt de politieke en maatschappelijke acceptatie om ook onorthodoxe instrumenten in te zetten en knellende procedures te versoepelen."

In de steden en dorpen van Nederland spelen momenteel meerdere grote opgaven tegelijk: het reduceren van de massale leegstand, het stimuleren van (regionale) economie en bedrijvigheid, het verminderen van het aantal werklozen, het verhogen van de arbeidsparticipatie, het versterken van balansposities en het verbeteren van de leefbaarheid. Transformatie van leegstand kan daarin een cruciale katalysator zijn, mits het beleidsmakers en stakeholders lukt om gezamenlijk een aantal vernieuwende troeven uit te spelen, die uiteindelijk het verschil maken bij de gecombineerde aanpak van leegstand én gebiedsversterking:

1 Zorg voor een haarscherp inzicht in de demografische trends én in meest dominante, strategische opgaven van de wijk, stad of streek als vertrekpunt en kompas.

2 Vernieuwend en ondernemend te werk gaan bij het identificeren van stakeholders die op langere termijn gebaat zijn bij de aanpak van de gebiedsopgaven. Om de transformatie op gang te brengen moeten initiatiefnemers actief hun netwerken benaderen binnen de publieke en private sector, zeker ook in de financiële en beleggerswereld. Wellicht kan crowdsourcing worden ingezet om partijen die buiten het directe blikveld van het gebied liggen te interesseren.

3 Stakeholders bepalen samen de best haalbare combinatie van aanpak en functies om het gebied duurzaam vooruit te helpen. Naast de materiële en immateriële opbrengsten voor het gebied moeten deze baten ook per stakeholder worden gekwantificeerd. Zo groeit de wil tot participatie als fundament voor de transformatie.

4 Onderzoekend ontwerpen en co-creatie maken inzichtelijk hoe de beoogde nieuwe functies ook daadwerkelijk, op een verantwoorde wijze kunnen worden gerealiseerd.

5 Initiatiefnemers denken en werken vanuit een breed perspectief, maar starten op kleine schaal om op korte termijn successen te boeken en deze te gebruiken om verder op te schalen en de volledige potentie te ontsluiten.

Ryan van de Ven,
Public Sectorleader ARCADIS Nederland

ZO ZIEN WIJ HET

Patrick Timmermans
Directeur Erfgoed Brabant

Laagconjunctuur is misschien ook wel de beste garantie tot behoud van cultureel erfgoed. Kijk naar 's-Hertogenbosch waar tijdenlange recessie zorgde voor achterbuurten in de binnenstad en stinkend water in de Binnendieze. En nu varen duizenden toeristen dagelijks over dit feeërieke waterstelsel en vergapen zij zich aan de prachtig gerestaureerde gevel van de Uilenburg, ooit een wijk waar je nog niet dood gevonden wilde worden. Het had maar een haartje gescheeld of deze Unique Telling Points waren ten slachtoffer gevallen aan de moderniseringsdrift van de jaren '60, toen Nederland weer booming was. Gelukkig is dat niet gebeurd en heeft Den Bosch nu een waardevol cultuurhistorisch 'product' dat veel geld in het laatje brengt.

Lot van de Putte
Directeur CLIB
(Cultureel Locatie Beheer)

Door de aanwezigheid van kunstenaars in een gebied met leegstand, wordt een blind spot vaak weer levendig en bloeit op. Een beproefde methode de laatste decennia, vaak resulterend in een waardevermeerdering. CLIB heeft met 'NOWHERE shops' een concept ontwikkeld om leegstand in binnensteden in te vullen op een manier die de eigenaar ontzorgt, waarbij deze zich ook financieel niet in de vingers snijdt. Bovendien een oplossing voor de 'zwarte gaten' in de winkelervaring voor het publiek. Een klassieke win-win situatie. Helaas blijft de bal nog vaak liggen bij de vastgoedeigenaar (onwelwillendheid of financiële restricties) en de gemeente (onvoldoende leegstandsbeleid). Werk aan de winkel!

Harrie Maas
Directeur Monumentenhuis Brabant

Om leegstand te kunnen aanpakken is een actief gemeentelijk beleid onontbeerlijk. Een gemeente zal niet zo maar elk gebied willen gaan ontwikkelen. Het is daarom belangrijk om te weten waar de gemeentelijke prioriteiten liggen. Een overzicht van de gemeentelijke ontwikkellocaties, bijvoorbeeld in een 'pop-up scherm' gepresenteerd, biedt tevens mogelijkheden om potentiële initiatiefnemers efficiënt te informeren. Aanbevelenswaardig is dat er voor elke ontwikkellocatie een contactpersoon wordt aangesteld. Iemand die initiatiefnemers, zowel particulieren als professionals, direct te woord kan staan en die zo nodig een afspraak inplant om de (on)mogelijkheden van een locatie in een persoonlijk gesprek toe te lichten.

DE KRACHT VAN DE REGIO

De Brabantse streeknetwerken zien voor zichzelf een sleutelrol weggelegd in de transitie naar een participerende samenleving, zo blijkt uit een gezamenlijk manifest. De provincie onderkent hun belang voor de vitalisering van het platteland en heeft met acht streeknetwerken een samenwerkingsovereenkomst gesloten, die loopt tot 1 juli 2016. Tijd om de balans op te maken met de voorzitters van twee actieve streeknetwerken: drs. Yvo Kortmann van Het Groene Woud (foto, links) en Roeland van Hooff van de Brabantse Kempen. Natuurlijk blikken we ook vooruit.

Tekst: René Buuts
Fotografie: Tessa Spaaij

De eerste Brabantse streeknetwerken zijn ontstaan vanuit de reconstructie van het platteland, na de varkenspest van 1996. Inmiddels kent Brabant tien van dergelijke regionale allianties. Zet vertegenwoordigt het sociale domein in het algemeen en dagelijks bestuur van Het Groene Woud, heeft zitting in Streekplatform de Brabantse Kempen en ondersteunt diverse andere streeknetwerken bij hun ontwikkeling en het realiseren van projecten.

GROEIEND BESEF

Van Hooff: "Aan de ene kant moeten we overheidsorganisaties leren luisteren en faciliteren. Niet altijd de dienst willen uitmaken, maar die kracht van onderop benutten. Geef die burger vertrouwen. Dat besef begint gelukkig te leven. Misschien ook wel geholpen door de noodzaak, als we eerlijk zijn." Het geeft volgens hem ook energie: "Als het lukt om meer aan de burger over te laten, wordt het besturen ook makkelijker. Want als het van onderaf komt, wordt het al gedragen. Dan hoef je het niet meer te verkopen." Aan de andere kant van het spectrum hebben burgers en bedrijven vaak nog moeite de nieuwe ruimte te benutten en hun verantwoordelijkheid te nemen. Heel verklaarbaar, vindt Kortmann: "De laatste decennia hebben we alles voor iedereen geregeld, van geboorte tot graf. Daarmee hebben we een stuk initiatief en zelfredzaamheid weggenomen. Je merkt dat de burger het aan het oppakken is, maar het werkt nog niet zoals we zouden willen. Ook bedrijven zeggen vaak wel dat ze mee willen doen, maar gaan vervolgens naar de overheid zitten kijken. Terwijl ik denk: als je wilt oogsten zul je ook moeten zaaien en onderhoud plegen. Dan moet je ook mee investeren."

ALLEMAAL WENNEN

De ervaringen van de eerste jaren stemmen positief. Ze merken dat de burger veel mondiger wordt, meer zelf wil doen en dat op een aantal vlakken ook heel makkelijk kan. "Er zit zó gigantisch veel kracht in de samenleving", stelt Van Hooff. "Er zijn genoeg mensen die iets willen doen. Als streeknetwerken willen we die kracht optimaal benutten voor ons gebied. Economisch, maar ook in termen van ecologie en leefbaarheid." Daarom is het zo belangrijk dat naast gemeenten, waterschappen en natuurorganisaties inmiddels ook andere maatschappelijke organisaties, onderwijs en bedrijven deelnemen aan regionale allianties. Zowel Het Groene Woud als de Brabantse Kempen merken wel dat alle partijen nog wat moeten wennen aan de netwerksamenleving en hun rol daarin.

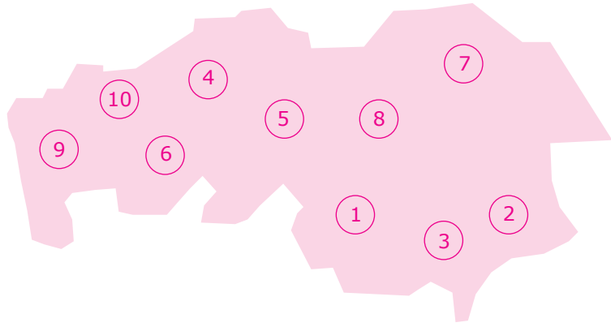

Brabantse streeknetwerken:

1 De Brabantse Kempen
2 Peelnetwerk
3 Boven-Dommel
4 Biesbosch
5 Hart van Brabant
6 LandStad Baronie
7 Noordoost Brabant
8 Het Groene Woud
9 Brabantse Wal
10 Waterpoort

ZELF INITIATIEF NEMEN

Van Hooff herkent het beeld: "Bij ons zitten de vier O's ook aan tafel (overheid, onderwijs, ondernemers en omgeving, red.), maar je ziet dat andere partijen dan de overheid moeten wennen aan het idee dat ze nu zelf aan de lat staan. Dat juist zíj moeten aangeven waar ze problemen, kansen en uitdagingen zien. Dat begint langzaam los te komen, overigens mede dankzij Zet. In ons platform vertegenwoordigd door André Megens, iemand met een helikopterview. Die volgt zo'n discussie en attendeert ons meteen op andere mogelijkheden en verbindingen." Even waardevol vindt Van Hooff de ontwikkeling dat ook het Kempisch Ondernemers Platform en de HAS nu in het dagelijks bestuur zitten.

VAN ENERGIE NAAR SLAG-KRACHT

Ook Kortmann ziet Zet als schakel tussen de bedrijven en het maatschappelijk netwerk: "Een belangrijke scharnierfunctie om meer bedrijvigheid in de uitvoering te krijgen en al die energie in ons netwerk in slagkracht te vertalen. Daarom ben ik zo blij dat Zet is toegetreden tot het algemeen en dagelijks bestuur van ons streekhuis." Van Hooff proeft dezelfde noodzaak, om van de streeknetwerken een duurzaam succes te maken: "Ook wij zijn puur als netwerk ontstaan, vanuit de reconstructiecommissie, maar je merkt dat alle partijen toch op zoek zijn naar resultaten. Ze willen echt die projecten zien. Wij willen ons na 2016 dan ook veel meer focussen op uitvoering. Dat vragen de platformleden ook. Met name bedrijven die meedoen, willen gewoon resultaten zien. En gelijk hebben ze. Daar voel ik me goed bij."

>

"BESTE OVERHEID, HEB VER-TROUWEN IN DIE BURGER."

Roeland van Hooff, Brabantse Kempen

>

POSITIEVE SIGNALEN

Gelukkig zijn die resultaten er ook. Van Hooff verwijst naar een minisymposium op het Kempisch bedrijvenpark, met sprekers als Wim van der Leegte en Erik van Loon. “Dat we zoiets organiseren spreekt ondernemers aan. Zo hopen we dat die basis breder wordt, dat meer bedrijven aanhaken. We zijn nog te afhankelijk van een paar kar-trekkers.” Hij wil ook jongeren betrekken bij de nieuwe agenda en vindt het binnen die context heel hoopgevend dat de Kempen Trofee onlangs werd gewonnen door piepjonge en betrokken Kempische ondernemers, die met hun uitzendbureau willen voorkomen dat leeftijdsgenoten wegtrekken uit de streek.
Kortmann stelt de daadkracht van een recreatiebedrijf in Oisterwijk tot voorbeeld. Een ondernemer die samen met een zadenleverancier door heel Het Groene Woud zonnebloemen gaat planten in het kader van het Van Goghjaar. “Dát trekt kijkers en die leggen aan voor een Leffe.” Veel bondiger kun je het belang van toerisme en recreatie niet samenvatten.

NIEUWE FOCUS

De streeknetwerken doen meer dan hun regio op de kaart zetten. Zo is voor nationaal park Het Groene Woud erfgoed een belangrijk thema en heeft de Brabantse Kempen vanaf het begin gekozen voor een brede agenda, die ook raakt aan zaken als leefbaarheid, bereikbaarheid en zorg. “Wij merken nu dat we juist meer moeten gaan focussen”, zegt Van Hooff. “Voor de periode na 2016 willen verschillende partijen de aandacht verleggen naar economie en bijvoorbeeld de verbinding met Brainport. Dat kan ook zorgeconomie zijn, want met vergrijzing brengt ons ook uitdagingen rond langer thuis blijven wonen en omgaan met dementie.”
Voor Kortmann staat de primaire focus buiten kijf: “Wij zijn een uitvoerende organisatie. We worden steeds vaker gevraagd een standpunt in te nemen over zaken als schaliegas en windmolens. Daar moeten we ons niet toe laten verleiden. Wij maken geen beleid en moeten geen politieke organisatie willen zijn. Wel kunnen we als uitvoeringsorganisatie voor een deel de positie van de gemeenten overnemen. Die hebben een veel te groot takenpakket, dat ze bij lange na niet aankunnen. Als het bijvoorbeeld gaat om toerisme en recreatie kun je beter één merk in de markt zetten, dan al die dorpen apart.”

AAN-TREKKINGS-KRACHT

Volgens Van Hooff zijn er wel meer onderwerpen waarop je de koppen beter bij elkaar kunt steken.
Grote uitdaging is volgens hem dan ook: verder uitbreiden van de netwerken.
“En dat de bestaande partners niet afhaken”, waarschuwt Kortmann.
“Het is belangrijk dat alle partijen de meerwaarde blijven zien én hun verantwoordelijkheid blijven nemen.” Kansen ziet hij vooral in het intensiveren van de verbinding met de steden, die zich steeds meer realiseren dat de kwaliteit van hun achterland sterk bepalend is voor hun uitstraling en aantrekkingskracht. Een visie die onlangs onderstreept werd tijdens de slotconferentie van het Europees project Rural Alliances, in Wales (zie pag. 70). “Als het er bijvoorbeeld om gaat hoogwaardig personeel aan te trekken en hier te houden, zal je iets te bieden moeten hebben. Dan moeten stad en regio elkaar aanvullen.”
Daar is nog veel te winnen, vindt ook Van Hooff. Een kwestie van zelfbewustzijn en gepaste trots uitstralen: “Ik ben er heilig van overtuigd dat we op goud zitten. Dan heb ik het niet alleen over die prachtige natuur, maar ook over de ligging ten opzichte van de steden en over de arbeidsmentaliteit in deze regio. De kunst is daar meer rendement, meer economie uit te halen.”

CRUCIALE STEUN

Dat kunnen ze niet zonder steun van de provincie, is de crux van hun slotpleidooi. Van Hooff is dan ook blij dat de provincie inmiddels de waarde van de streeknetwerken onderschrijft: “De gedeputeerde heeft aangegeven met ons verder te willen en die intentie mee te nemen in zijn overdrachtsdossier. Onze samenwerking geeft de provincie de mogelijkheid om met de poten in de klei te staan. Doordat provinciale medewerkers hier regelmatig in huis zitten, weten ze beter wat er speelt. Het brengt ze dichter bij de burger.”
Kortmann heeft eveneens goede hoop dat het nieuwe college van GS het manifest van de streeknetwerken zal overnemen. “We kunnen elkaar heel goed gebruiken bij het realiseren van onze gedeelde ambitie: een vitaal Brabant waar het goed wonen, werken, leren en vertoeven is. Daar past ook het faciliteren bij van de provinciale taken die wij uitvoeren. En wij moeten energie en middelen uit de streek inbrengen. We zullen het samen moeten doen.”

>

“WIJ ZIJN EEN UITVOERENDE ORGANISATIE. PUNT.”

drs. Yvo Kortmann, Het Groene Woud

GENERATIE Z

Crista Vlems (1994) is AV-specialist en studeert nog op het Koning Willem I College. Ze werkt aan een documentaire over haar oudere broer Dirk. Toch luidt de titel: Mijn 'kleine' broer. Want Dirk is dan wel 23 maar nog altijd een kind. Hij heeft een ernstige verstandelijke beperking en woont al jaren onder professionele begeleiding op het ASVZ. Elke zondag haalt het gezin hem op om samen iets te ondernemen. Haar moeder is een tijd geleden begonnen om het netwerk van Dirk te verbreden, omdat ze weet hoe belangrijk dat contact en die activiteiten voor hem zijn. Natuurlijk zitten Crista en haar zussen in het netwerk, maar ook andere familieleden en een voormalige begeleider waar Dirk ontzettend gek op is en die zelf graag iets voor hem wil betekenen. Zo gaat een nicht eens in de maand met Dirk op pad en hebben Crista en haar zussen hem al eens meegenomen naar de Efteling. Superleuk. En heel belangrijk, om de band te behouden. Bovendien, haar oudere zus zegt het mooi in de documentaire: "Behandel mensen zoals jij zelf behandeld wilt worden." Laatst hebben ze een brief gehad dat de woonvoorziening van Dirk moet gaan bezuinigen. Dat betekent dus minder begeleiding en minder activiteiten. Gelukkig kan haar broer nog terugvallen op zijn netwerk, maar dat geldt echt niet voor iedereen...

"SAMEN KUNNEN WE MEER VOOR DIRK BETEKENEN"

Tekst: René Buuts
Foto: Tessa Spaaij

OVER MANTEL-ZORG

ZO KAN HET OOK!

Sporen van sociale innovatie

knippen kappen krullen kletsen

In het Tilburgse Duvelhok, een voormalige textielfabriek, wordt Social Salon gerealiseerd. Een nieuwe kap- en schoonheidssalon in de sfeer van de jaren ’50-’60. Bedoeld voor ouderen die eenzaam zijn of dementie hebben, maar ook voor mantelzorgers die voor hun vader of moeder echte qualitytime willen vrijmaken. Het is een initiatief van cabaretière Karin Bruers, ontstaan vanuit haar eigen ervaring als mantelzorger.

Bruers heeft samen met broers en zussen voor haar moeder met dementie gezorgd. Er bleven echter momenten waarop er ook hulp van buitenaf nodig was. Probleem was dat moeder geen fan was van reguliere dagbesteding of oppasvrouwen die komen ‘omasitten’. “Ze was niet het type om ergens met een groepje oudere vrouwen kerststukjes te maken, maar ze hield wel van samen lunchen of naar de kapper gaan. Mijn moeder was een waardige vrouw die er graag goed verzorgd uitzag.” Zo kwam ze op het idee voor een luxe wellness-zorgsalon.

Alles behalve een zorgsfeer

Als sociaal ondernemer doet Bruers graag iets terug voor de maatschappij. Eerder bedacht ze al de Social Sofa. Ook met deze versierde mozaïekbankjes investeerde ze in het stimuleren van ontmoetingen. Dat is hard nodig vindt ze: “Er is ongelofelijk veel eenzaamheid onder ouderen. Vooral in de zomermaanden wanneer de kinderen met hun gezinnen op vakantie zijn, zitten veel ouderen wekenlang alleen thuis.” In de Social Salon is er echt tijd voor elkaar. Een bezoek duurt gemiddeld drie uur waarbij ook een gezamenlijke lunch is inbegrepen. Bruers gaat er ook bijzondere activiteiten organiseren, zoals een speciale mannendag, een pruikendag voor Antilliaanse vrouwen of een modeshow voor ouderen. Verder vormt de Social Salon een springplank voor herintredende vrouwen. Gastvrouwen, kappers en schoonheidsspecialisten kunnen er als vrijwilliger nieuwe werkervaring opdoen. In principe kan iedereen er terecht; alle nodige faciliteiten voor mensen met gezondheidsproblemen zijn aanwezig. Toch heerst er zeker geen ‘zorgsfeer’. Het is een gezellige, ‘ouderwetse’ kapsalon waar bezoekers zich weer even terug wanen in de tijd gaan van hun gloriejaren.

Uitrollen in Nederland

De Social Salon moet volledig op eigen kracht gaan draaien. Bezoekers betalen een klein bedrag voor de basiskosten van behandelingen. Via crowdfunding en sponsoring komt geld binnen voor nieuwe activiteiten en onderhoud. Bruers hoopt andere ondernemers te inspireren met haar sociale projecten en wil de Social Salon later uitrollen naar meerdere plekken in Nederland.

www.socialsalon.nl

Tekst: Fanny van Crey

Coöperatie brengt continuïteit in Oisterwijk

Hoe zorg je dat een succesvol project ook na afloop blijft voortbestaan en dat de resultaten geborgd worden in de samenleving? Oisterwijk, één van de koplopers van het interregionale project ‘dementievriendelijke gemeenschap’, vond de oplossing in een coöperatie. Volgens mede-initiatiefnemer Joop van Hezik gaat het ook om financiële continuïteit: “Als coöperatie is het bovendien eenvoudiger om gezamenlijk subsidie aan te vragen. Je hoeft niet steeds hand-tekeningen te verzamelen.” Zowel particulieren als bedrijven en instellingen kunnen lid worden van Dementie Coöperatie Oisterwijk. Zij krijgen onder andere een ‘dementiewijzer’ en een training ‘omgaan met dementie’ aangeboden. Het lidmaatschapsgeld wordt besteed aan fondswerving en projecten in het kader van dementievriendelijk Oisterwijk. De coöperatie richt zich op het hele spectrum van het dementieproces, licht van Hezik toe (zie schema).

Kwetsbare jongeren helpen kwetsbare ouderen

Eén van de slimme initiatieven is het Jongeren Ontmoeten Ouderen Project. Daarin verrichten jongeren met een licht verstandelijke beperking of gedragsproblemen tuinonderhoud voor thuiswonende mensen met dementie. “Dat helpt die ouderen zelfstandig te blijven wonen en de jongeren werken aan het ontwikkelen van hun sociale vaardigheden. Dan ben je geld aan het verdienen voor de samenleving.” Een van de andere projecten is Beeldkracht Oisterwijk, een ontmoetingsplek voor mensen met dementie die thuis wonen. In dit atelier kunnen ze zich in beelden uiten, eventueel samen met familie en mantelzorgers. Een manier om weer contact te hebben en voldoening te ervaren.

Elkaar verder helpen

Dementie Coöperatie Oisterwijk krijgt ook een projectbureau voor administratie en coördinatie. Dat gaat onder andere initiatieven van vrijwilligers ondersteunen, bijvoorbeeld door te helpen met een projectaanvraag of een plan van aanpak. Ook de leden kunnen elkaar verder helpen. Zo heeft de Rabobank aangeboden andere leden te ondersteunen bij het maken van een businessplan en het doorrekenen van de begroting. Van Hezik verwacht dat nog veel meer ondernemers lid worden van de coöperatie: “Het zijn ook hun klanten die met dementie te maken krijgen.”

Tekst: Anja van der Schoot

Dementie Coöperatie richt zich op het hele proces

‘niet pluis gevoel’	lichte dementie > gevorderde dementie	zware dementie
Voorlichting door dementieconsulent	Ondersteuning door projecten Dementievriendelijk Oisterwijk en voorzieningen: dementie-consulent, vrijwillige thuiszorg ContourdeTwern, Alzheimer Café	Ondersteuning door expertisecentrum Thebe De Vloet

SLOT RURAL ALLIANCES LUIDT NIEUWE FASE IN

De streeknetwerken Het Groene Woud en de Brabantse Kempen behoren tot de twaalf actieve partners uit België, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Verenigd Koninkrijk en Nederland in Rural Alliances. Rural Alliances is een Interreg IVB project in de regio Noordwest Europa. Beide streken namen van 24 tot en met 26 maart 2015 deel aan de slotconferentie van dit Europese project in National Park Brecon Beacons, Wales.

Nieuw plattelands paradigma
Volgens Professor Terry Marsden[1], een van de keynote speakers in Wales, heeft Rural Alliances bijgedragen aan het anders denken over de relatie stad en platteland in Noordwest Europa. Een tijdperk van een nieuw ruraal denkkader breekt volgens hem aan. Nieuwe stappen zijn de afgelopen jaren gezet in de autonomie voor plattelandsgemeenschappen en ondernemingen. Hechtere banden tussen steden en platteland zijn volop in ontwikkeling. Het platteland is een belangrijke leverancier van water, lucht en andere natuurlijke bronnen voor de stad. De stad levert op haar beurt (centrum) voorzieningen die passen bij haar schaal. Het een kan niet zonder het andere, dat besef groeit en brengt hen bij elkaar.

Nieuwe methoden, processen en instrumenten
Hij krijgt bijval van Thijs de la Court[2]: plattelandsstreken vragen om nieuwe methoden en processen van bestuur. Plaatselijke en provinciale overheden, gemeenschappen en ondernemers kunnen daarin volgens De la Court een cruciale rol spelen. Deze nieuwe tijd vraagt bij overheden om nieuwe instrumenten, om loslaten, ruimte geven en op een gelijkwaardige wijze participeren. Het gaat dan niet (meer alleen) over bestuurlijke mandaten en financiële subsidiekaders. Nee, veel meer gaat het over partijen die samen tot creatieve oplossingen komen en verschillende bronnen van financiering aanboren. Kijk naar de vele initiatieven die op het gebied van duurzaam transport, hernieuwbare energie, levensmiddelen, kunst en cultuur, festivals en evenementen, wandelingen, bestemmingsbeheer inclusieve initiatieven en financial engineering ontstaan. Overheden van midden- en lokaal bestuur moeten leren faciliteren en kunnen bijdragen door het samen zo te organiseren dat belanghebbenden elkaar blijven vinden in het formuleren van vragen en realiseren van toekomstbestendige oplossingen.

Volgende fase
Een intermediair zoals een streeknetwerk, kan een uitkomst zijn om partijen op inhoud, gezamenlijk belang en resultaat te verbinden. De streeknetwerken staan nu voor de interessante opgave om hun agenda voor de komende jaren met breed regionaal draagvlak op te stellen. Blijken zij de intermediair, de vlinder en het platform dat een gezond leef- én vestigingsklimaat samenbrengt?

Rural Alliances ging over het belang van het smeden van allianties, netwerken van ondernemers, gemeenschappen van burgers, onderwijs, maatschappelijke organisaties en overheden. Het samen formuleren van ambities, het vinden van nieuwe toekomstbestendige oplossingen voor soms "wicked" vraagstukken. Oplossingsrichtingen die om een nieuwe of andere benadering vroegen waar verschillende partijen een bijdrage aan leverden, toekomstbestendig en toch ook ongewis. Zo is een project op zijn einde veel meer een nieuwe fase in ons denken en handelen over samenwerken, samen doen en vooral samen tot resultaten komen.

www.rural-alliances.eu

[1] Director Sustainable Places Research Institute en Professor of Environmental Policy and Planning aan de School of Planning and Geography van Cardiff University, Wales

[2] Ex-wethouder van Lochem, partner in Klimaatverbond en adviseur op het vlak van duurzaamheid.

VERS VAN DE PERS

Op basis van onze ervaringen in het Land van Cuijk heeft Zet de Toolkit bereikbare regio's ontwikkeld. Als houvast voor gemeenten, dorps- en wijkraden en andere partijen die samen met burgers de bereikbaarheid en leefbaarheid willen verbeteren. Aangezien mobiliteitsvoorzieningen en -behoeften sterk verschillen per wijk en kern, leert de ervaring dat alleen maatwerk kan resulteren in een geslaagde oplossing. Deze toolbox bevat naast een beschrijving van enkele projecten ook een stappenplan kleinschalige mobiliteitsoplossingen en diverse leidraden voor het implementeren van concrete oplossingen. Wilt u ook op weg met mobiliteit op maat? Zet adviseert, ondersteunt en doet wat nodig is om die oplossing te borgen. Ook kunnen we helpen bij het aanvragen van provinciale kmo-subsidie.

Een toekomstbestendig gemeenschapshuis is het kloppend hart van een dorp of wijk. Een plek die bijdraagt aan de leefbaarheid van de omgeving; wapen tegen de krimp en bron van maatschappelijke effecten. Zet inventariseerde bij acht Brabantse MFA's welke factoren bevorderend of juist belemmerend zijn voor die toekomstbestendigheid. In deze publicatie hebben wij de belangrijkste inzichten in praktische aanbevelingen vertaald. Interessant voor dorps- en buurthuizen, maar ook voor beleidsmakers en lokale partijen die samenwerken met een MFA. Temeer daar lokale beleidsdoelen die voortvloeien uit de transities tal van nieuwe kansen bieden. Denk aan de rol die MFA's kunnen spelen bij dagbesteding, het versterken van actief burgerschap, voorzieningen op het gebied van (gezondheids)zorg en het bestrijden van eenzaamheid. Dorps- of buurthuizen die samen met gemeenten deze kansen willen grijpen helpt Zet graag bepaalde troeven te versterken en uit te spelen voor hun toekomstbestendigheid.

U kunt de publicaties van Zet gratis opvragen.
Bel 013 544 1440 of mail naar info@wijzijnzet.nl

VRAAG VAN HET JAAR

BEN JIJ BRABANT?

De Brabantse samenleving - het woord zegt het al - vorm je niet alleen. De inzet en inspanningen van mensen voor en met elkaar leiden tot verbinding en verbroedering. Dat vormt de basis om lief en leed met elkaar te delen.

Deelname aan die samenleving is overigens niet voor iedereen vanzelfsprekend.
De nieuwe participatiemaatschappij doet een dwingend beroep op zelfredzaamheid.
Dat is voor de meeste mensen geen enkel probleem. Ze leven en werken vaak al samen, zorgen voor anderen in hun omgeving en waar nodig mobiliseren ze zelfs hele buurten of dorpen.

Maar helaas zijn er ook personen en groepen, voor wie zelfredzaamheid een bijna onmogelijke vraag is. En we moeten ons realiseren dat ons dat allemaal kan overkomen. Daarom kan een samenleving niet gebouwd worden als iedereen alleen maar zorgt voor zichzelf. We moeten allemaal ook zorgen voor elkaar. Dat kan op veel manieren, maar we moeten steeds oog hebben en houden voor die groepen in de samenleving die het alleen niet redden.

In Brabant hebben we daarvoor een goede voedingsbodem. Samenwerken zit als het ware in onze genen. Die 'Brabantse cultuur' moeten we koesteren, stimuleren en faciliteren. Daarom proberen wij er als provincie voor te zorgen dat we mensen helpen en bij elkaar brengen, zodat ze ook voor elkaar kúnnen zorgen. Dat doen we samen met Zet en met heel veel andere partners in Brabant.

Een aantal jaren geleden was er de campagne 'De maatschappij, dat ben jij!' Als variatie daarop zou ik nu willen zeggen: de maatschappij, dat zijn WIJ! Samen zijn we Brabant.

Henri Swinkels
Gedeputeerde Leefbaarheid & Cultuur,
provincie Noord-Brabant